

Jaarverslag 2016

NOOM
Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Hoofdstuk 1 <i>Het NOOM als organisatie</i>	6
Hoofdstuk 2 <i>Pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding</i> 2.1. Belangenbehartiging 2.2. Keurmerk Seniorvriendelijk Ziekenhuis (afronding) 2.3. Nationaal Programma Ouderenzorg / Beter Oud 2.4. Zorg rond het levenseinde 2.5. Voor(t)gaan in verandering 2.6. Focusgroepen Informatiebehoeften van patiënten over geneesmiddelen	8
Hoofdstuk 3 <i>Voorlichting en informatieverstrekking</i> 3.1. Ouderen in veilige handen 3.2. Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact 3.3. Project Zorgverzekeringslijn 3.4. Samen Digitaal 3.5. Ouderen in de Wijk 3.6. Samen redzaam 3.7. Dementie 3.8. Website www.netwerknoom.nl 3.9. Digitale nieuwsbrief 3.10. Informatieverspreiding, beeldvorming en zichtbaarheid	23
Hoofdstuk 4 <i>Empowerment</i> 4.1. Zorg Verandert 4.2. Bekend maakt bemind 4.3. Mijn kwaliteit van leven.nl	41
Bijlagen 1. Visie van het NOOM 2. De samenstelling van het NOOM 3. Bestuur van het NOOM 4. Het bureau 5. Samenwerkingspartners in 2015 6. Financiering 7. Publicaties en producten 8. Lijst van gebruikte afkortingen	55
Colofon	71

Voorwoord

2016 was voor het NOOM een bruisend jaar. Het begon al direct met de wisseling van de wacht op het bureau van NOOM. Twee nieuwe coördinatoren zijn per 1 januari 2016 aangetreden: Lucía Lameiro García (voorheen directeur van Lize) en Jeanny Vreeswijk-Manusiwa (tevens werkzaam als programmaleider cultuurspecifieke zorg bij Raffy in Breda). Het NOOM-bestuur was enorm verheugd dat zij samen de werkzaamheden van NOOM wilden gaan trekken. Beide dames hebben hun sporen verdiend en waren al lang nauw verbonden aan ons NOOM-netwerk. Nieuwe inzet was nodig omdat Freddy May is teruggetreden als coördinator. Hij bleef gelukkig betrokken als beleidsadviseur. Yvonne Heygele, sinds 2008 lid van het NOOM-team bleef eveneens werkzaam voor het NOOM-bureau. Deze veranderingen hebben geleid tot een versterking van de mens- en denkkracht bij NOOM. Geen overbodige luxe gezien de ontwikkelingen in de samenleving en de toenemende hoeveelheid vragen die op het NOOM afkomen. Vragen die hebben geleid tot een groot aantal activiteiten, teveel om op te noemen.

Een aantal zaken zou ik graag willen benadrukken op deze plaats. Veel aandacht is uitgegaan naar de belangenbehartiging. Daarin speelde met name de problematiek van de kostendelersnorm voor AIO-ers (ouderen met een Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen). De kostendelersnorm (ook wel bekend onder de naam 'mantelzorgboete') was uitgesteld voor ouderen met een AOW, maar niet voor mensen met een bijstandsuitkering. Aangezien de AIO een bijstandsuitkering is ter aanvulling op een onvolledige AOW geldt de korting voor mensen die gezamenlijk een huishouden voeren ook voor AIO-ers die bijvoorbeeld bij hun kinderen intrekken. De gedachte is namelijk dat men door samenwonen minder kosten heeft en dus wel met minder toe kan. Het NOOM verzet zich sterk tegen deze gedachtegang, omdat deze wat betreft de ouderen ingaat tegen het uitgangspunt van het Nederlands beleid dat het goed is als mensen voor elkaar zorgen. In migrantenfamilies komt dat relatief veel voor. Deze, in principe toegejuichte wijze van zorg voor ouderen, wordt sterk bemoeilijkt door de korting als gevolg van de kostendelersnorm. Zeker gezien het feit dat oudere migranten vaak al jaren in armoede leven, doordat zij vroegtijdig uit het arbeidsproces hebben moeten gaan als gevolg van reorganisaties of beroepsziekten. In 2016 ontvingen wij vele signalen over armoedeproblematiek. NOOM heeft deze stelselmatig naar voren gebracht in onder andere diverse overleggen met de minister en staatssecretaris van Sociale Zaken. Gelukkig vinden we hier de andere ouderenorganisaties en belangenorganisaties als bondgenoten aan onze zijde.

Vorig jaar maakten we al melding van de enorme weerklank die het landelijke programma Zorg Verandert heeft gevonden binnen de organisaties van oudere migranten. Deze beweging zette zich voort in het verslagjaar, waarin we overspoeld werden met aanvragen voor informatiebijeenkomsten. In totaal zijn er tussen het voorjaar van 2015 en eind 2016 421 informatiebijeenkomsten georganiseerd, waarmee ruim 14.000 migrantenouderen en mantelzorgers zijn bereikt. Halverwege 2016 is bovendien gestart met gespreksbijeenkomsten, waarin minder nadruk ligt op het uitleggen van de veranderingen in welzijn en zorg, maar vooral gelegenheid geboden wordt aan deelnemers om in kleine groepen ervaringen uit te wisselen. Zij worden uitgenodigd om na te denken over hun toekomst en te bedenken wat daarbij voor hen belangrijk is. In 2016 zijn 60 gespreksbegeleiders opgeleid en hebben 81 gespreksbijeenkomsten Zorg Verandert

plaatsgevonden. Daaraan hebben ruim 900 migrantenouderen en mantelzorgers deelgenomen. De bijeenkomsten worden in 2017 voortgezet en verder uitgerold.

Ook diverse perspectiefvolle nieuwe samenwerkingspartners dienden zich aan. Met de Belastingdienst werken we samen om migrantenouderen te informeren over de veranderingen die plaatsvinden als gevolg van de verdere digitalisering van de overheidscommunicatie. De Zorgverzekeringslijn had het NOOM benaderd voor gezamenlijke informatieverstrekking over de ernstige gevolgen van het niet-(tijdig)betalen van de zorgverzekeringspremie. Omdat in de regio Rotterdam de problematiek het grootst is, zijn we daar gestart met de voorlichting. De bibliotheken van de grote steden en Mira Media werken in het project 'Ouderen in de Wijk' samen om de zelfredzaamheid van kwetsbare ouderen te versterken. De bibliotheken willen helpen om ouderen met een laag inkomen, die op een of andere manier (sociaal) uitgesloten zijn of dreigen te raken, een plaats te bieden, ontmoeting te faciliteren en bovendien toegang te geven tot allerlei vormen van informatie en ondersteuning, bijvoorbeeld op het gebied van financiële zelfredzaamheid en digitale vaardigheden. Het NOOM ziet hier mooie kansen voor individuele migrantenouderen en ook voor hun organisaties.

Bijzonder was de studiedag over de zorg rond het levenseinde in oktober 2016. Deze werd mogelijk gemaakt door de Coalitie Van Betekenis tot het Einde. Deze coalitie van vele diverse partners is ervan overtuigd dat tijdig spreken over het levenseinde bijdraagt tot een zorgzame samenleving. Het NOOM deelt dat inzicht en heeft zich in 2017 bij de coalitie aangesloten. Vanaf april zal een driejarig project gestart worden om binnen de groeperingen van oudere migranten het sterk door taboes omgeven onderwerp van het levenseinde, wensen en behoeften, vragen en opvattingen bespreekbaar te maken.

En inmiddels zijn we met het NOOM op weg naar het tienjarig jubileum. Dat zal gevierd worden op zaterdag 23 september 2017 in de Jaarbeurs in Utrecht. Het is bijna niet te geloven dat het NOOM al weer een decennium geleden tot stand is gekomen. Wie had kunnen denken dat onze organisatie zo snel en zo sterk zou groeien. Hierin hebben we enorm veel te danken aan de tomeloze inzet van de vrijwilligers die zich met NOOM verbonden voelen én de hartelijke steun van onze collega-ouderenorganisaties. In de loop van de jaren is ook het aantal bondgenoten en geïnteresseerde partners sterk gegroeid. Wij danken eenieder voor de solidariteit en betrokkenheid!

Het NOOM heeft nog veel werk te doen, want de situatie van de migrantenouderen is niet rooskleurig, niet op het gebied van inkomen, en evenmin op het gebied van participatie, welzijn en zorg. Maar met onze aangesloten lidorganisaties en het netwerk van vrijwilligers maken we de oudere migranten steeds meer zichtbaar en werken we aan insluiting en aansluiting.

Graag nodig ik u uit te lezen over onze activiteiten in 2016.
Uw opmerkingen en adviezen zijn bij ons van harte welkom!

Bouchaib Saadane,
voorzitter
Utrecht, augustus 2017

Hoofdstuk 1

Het NOOM als organisatie

In 2007 is het NOOM opgericht om de gezamenlijke belangen van de oudere migranten te behartigen. Als zodanig heeft het NOOM drie belangrijke opdrachten:

- Het verwoorden van het perspectief van de oudere migranten om zodoende te komen tot beleidsbeïnvloeding.
- Het vergroten van de toegankelijkheid van welzijn en zorg voor oudere migranten.
- Het bevorderen van hun maatschappelijke participatie.

Daaraan werkt het NOOM door:

- Pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding
- Voorlichting en informatieverstrekking naar de achterban
- Organiseren van ontmoeting
- Empowerment
- Positieve beeldvorming
- Deskundigheidsbevordering
- Uitwisseling van kennis, expertise en good practices

Hoge prioriteit geeft het NOOM aan twee beleidsterreinen: 'Inkomen en financiële zekerheid' en 'Welzijn en zorg'. Op die terreinen zijn pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding hard nodig. De behoefte aan informatie is bij migrantenouderen hoog. Zij hebben slechts beperkte toegang tot de reguliere informatiestromen vanuit overheid en instellingen. Het NOOM is, samen met de lidorganisaties, een belangrijke schakel om dat gat te dichten. Ontmoeting staat aan de basis van alle activiteiten van NOOM: ontmoeting met elkaar en ontmoeting met anderen. We gaan uit van de kracht van oudere migranten, en vooral van onze eigen kracht. Empowerment en beeldvorming zijn elementen in alle NOOM-activiteiten, maar krijgen ook afzonderlijk aandacht. Wij delen onze kennis met elkaar en ook heel graag met anderen die zich inzetten voor het welzijn van migrantenouderen.

Het NOOM is een samenwerkingsverband van landelijke migrantenouderenorganisaties. De afzonderlijke organisaties hebben eigen taken naar en ten behoeve van de specifieke achterban. Het NOOM richt zich op de gezamenlijkheid.

De lidorganisaties zorgen voor de directe informatieverstrekking naar de achterban en de onderlinge ontmoeting. Ook signaleren zij actuele ontwikkelingen, behoeften en knelpunten binnen hun groepering. Deze informatie vanuit de verschillende gemeenschappen komt samen binnen het NOOM.

Het NOOM is verantwoordelijk voor de gemeenschappelijke pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding en de informatieverstrekking naar buiten toe. Bovendien heeft het NOOM de belangrijke taak om de lidorganisaties te ondersteunen en onderling te versterken, individueel, maar vooral collectief. Doordat het NOOM de krachten bundelt wordt het ook mogelijk nieuwe wegen voor financiering te openen voor de lidorganisaties.

Dat betekent overigens niet dat het NOOM de belangenbehartiging en activiteiten beperkt tot de directe achterban van de aangesloten lidorganisaties. Het NOOM fungeert als netwerk

en komt op voor de belangen van alle oudere migranten. In onze activiteiten werken we samen met tal van sleutelfiguren en vrijwilligers op landelijk en lokaal niveau, binnen en buiten de aangesloten lidorganisaties. Dat maakt het bereik van het NOOM zeer breed en inclusief.

Het NOOM-overleg is de centrale plaats waar de krachtenbundeling gestalte krijgt. Hier worden actuele ontwikkelingen en signalen besproken, worden de taken verdeeld en activiteiten afgestemd. Het is ook de plaats waar de koers van het NOOM wordt uitgezet en van waar uit samenwerking wordt aangegaan met diverse maatschappelijke organisaties. De lidorganisaties informeren elkaar en stellen elkaar in staat te leren van elkaars activiteiten en projecten. Het NOOM is een lerende organisatie waar vanuit respect voor de verschillen de gezamenlijkheid wordt gezocht. Dat is goed zichtbaar in de gezamenlijke activiteiten en deskundigheidsbevordering, waar de vrijwilligers veel inspiratie halen uit de onderlinge uitwisseling.

Het opkomen voor de belangen van de oudere migranten doen wij soms zelfstandig, maar meestal samen met andere belangenbehartigende organisaties, zoals de ouderenorganisaties Unie KBO en PCOB (inmiddels samen in KBO-PCOB), NVOG, KNVG en ANBO. Ook zoeken we hier samenwerking met organisaties die werken aan de verbetering van de positie van minderheden, zoals het Inspraakorgaan Turken (IOT) en het Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN), met patiëntenverenigingen en andere cliëntenorganisaties. Het NOOM heeft zich, zowel voor overheid en parlement als voor het bredere maatschappelijk middenveld, ontwikkeld tot hét aanspreekpunt voor oudere migranten in Nederland. Zo werken we aan de verbetering van de positie van oudere migranten. Volwaardige maatschappelijke participatie van oudere migranten is hierbij het uiteindelijke doel.

Dit verslag beschrijft de activiteiten van het NOOM in 2016. Waar dat van toepassing is wordt een doorkijkje gegeven naar 2017.

Hoofdstuk 2 *Pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding*

Op veel plaatsen en op uiteenlopende manieren vestigt het NOOM de aandacht op de specifieke problematiek van de ouderen die niet in Nederland geboren zijn. Dat gebeurt op landelijk niveau, maar ook op regionaal en lokaal niveau waar zich daarvoor gelegenheid voordoet.

Bondgenoten zijn in de pleitbezorging onontbeerlijk. Het NOOM is een kleine organisatie, met beperkte capaciteit en middelen. Dankzij samenwerking met anderen slaagt het NOOM erin om een lans te breken voor diversiteit in het ouderenbeleid en aandacht voor de problematiek én de kracht van de oudere migranten.

2.1. Belangenbehartiging

Voor het NOOM was de belangenbehartiging in 2016 gericht op twee onderwerpen: herstel van koopkracht en de afschaffing van de kostendelersnorm voor ouderen met een AIO (Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen). Net als in andere jaren konden we hierin optrekken met andere partners.

Herstel koopkracht

In reactie op de groeiende zorgen over de verlaging van de pensioenen en de stijging van de zorgkosten boden de gezamenlijke ouderenorganisaties KNVG, NVOG, PCOB, NOOM en de Unie KBO in februari 2016 aan het kabinet, de Tweede Kamer en de sociale partners een manifest aan. Hierin eisten ze van het kabinet maatregelen om verlaging van de pensioenen in 2017 tegen te gaan en tijdelijke indexering van de pensioenen mogelijk te maken. Daarnaast drongen ze er sterk op aan dat de ouderen vanaf 2017 eenzelfde lastenverlichting zouden krijgen als alle andere Nederlanders. Twee maanden later werd de bezorgdheid nog eens bevestigd. Uit de cijfers van het Centraal Plan Bureau (CPB) kwam naar voren dat in 2017 voor het achtste jaar op rij de koopkracht van ouderen zou gaan dalen. Het feit dat de pensioenen niet waardevast bleken te zijn hield de gemoederen sterk bezig. Het NOOM werd in de bijeenkomsten Zorg Verandert (zie paragraaf 4.1.) overspoeld met ernstige signalen over de gevolgen van de bezuinigingen en de toename van de zorgkosten en de eigen bijdragen.

In vervolg op het manifest startten de ouderenorganisaties met de actie 'Stop de stapeling'. Ze riepen de achterban op om deze e-card te sturen aan een Tweede Kamerlid:

Geacht Kamerlid,

Niet snel spring ik op de barricade. Ook niet als ik keer op keer merk dat ik nog meer moeten inleveren.

Maar nu wil ik u iets op het hart drukken: spaar de inkomens en verminder de uitgaven van ouderen in 2017! Wees verstandig in uw beslissingen over onze financiële oudedagsvoorziening. Het is de hoogste tijd, het water staat veel mensen al aan de lippen.

Lang niet alle 3,5 miljoen ouderen in Nederland hebben het zo goed als soms wordt beweerd. Integendeel. Door stapeling van kabinetsmaatregelen hebben we al acht jaar op rij steeds minder te besteden. De 600.000 leden van de ouderenorganisaties geven daar dagelijks schrijnende voorbeelden van: velen kunnen de oplopende kosten niet meer betalen. Ouderen mogen niet meer inleveren dan andere bevolkingsgroepen!

DIT VRAAG IK VAN U:

- Herstel de koopkracht
- Geen verlaging van pensioenen
- Stop verhoging van zorgkosten
- Schrap de mantelzorgboete
- Verhoog de ouderenkorting
- Maak afschaffing ouderentoeslag ongedaan
- Draai verhoging zorgpremie terug
- Herstel inkomensondersteuning AOW'ers

Naast deze basistekst was er ruimte voor een persoonlijke boodschap. Omdat de NOOM-achterban niet altijd vertrouwd is met het gebruik van de computer verspreidde NOOM ook schriftelijke kaarten. Deze zijn door minister Asscher in ontvangst genomen.

Op 29 juni 2016 volgde een gesprek tussen de samenwerkende ouderenorganisaties en minister Asscher en staatssecretaris Klijnsma over de zorgen en eisen vanuit het perspectief van ouderen. Ook de ANBO sloot hierbij aan.

Bij de presentatie van de kabinetsbegroting voor 2017 op Prinsjesdag werd zichtbaar dat de uitgeoefende druk tot een beperkt resultaat had geleid:

- stijging van de AOW-uitkeringen met 1,1%
- stijging van de ouderenkorting structureel met € 105,- euro per jaar
- stijging van de huurtoeslag met € 10-15,- per maand.

Het onderzoek dat door het NIBUD werd uitgevoerd in opdracht van de samenwerkende ouderenorganisaties KBO-PCOB, KNVG, NVOG en het NOOM liet echter zien dat er nog steeds geen reden was om te juichen: géén indexering van de pensioenen in 2017, en in bepaalde gevallen zelfs verlaging daarvan. Daarnaast werd ook duidelijk dat het verschil tussen de bijstandsnorm en de AOW in 2017 opnieuw zou gaan toenemen.

Verwijzingen

Voor het manifest van de gezamenlijke ouderenorganisaties, zie:
<http://www.netwerknoom.nl/media/2016-3Manifestoudorg.pdf>

Voor het onderzoek van het NIBUD 'Koopkrachtverandering van ouderen 2016-2017. Berekeningen Prinsjesdag 2016', zie:
<http://www.netwerknoom.nl/media/2016-8NIBUDKoopkracht2016-2017Ouderen.pdf>

Kostendelersnorm

Sinds de invoering van de kostendelersnorm voor bijstandsgerechtigden staat voor het NOOM de afschaffing van deze norm voor ouderen met een AIO hoog op de agenda. De AIO is namelijk een bijstandsuitkering. Het zijn voornamelijk migrantenouderen die aangewezen zijn op een AIO, omdat zij geen volledige AOW hebben kunnen opbouwen. 90% van de ouderen met een AIO hebben een migrantenachtergrond.

De kostendelersnorm is gebaseerd op de gedachte dat mensen die samen een huis delen minder kosten hebben, en dat daarom de uitkering gekort kan worden. Het NOOM is van mening dat de AIO niet langer gelabeld moet worden als bijstandsuitkering, omdat ouderen niet beschikbaar hoeven te zijn voor de arbeidsmarkt. Zij hebben recht op een goed basisinkomen. Het inkomen van een oudere met een AIO wordt soms wel enkele honderden euro's per maand gekort als hij of zij bij kinderen, familieleden of vrienden inwoont om mantelzorg te geven dan wel te ontvangen. De korting waarmee kostendelers worden geconfronteerd is dermate hoog dat vele van hen hierdoor minder inkomen hebben dan zij per maand nodig hebben voor noodzakelijke uitgaven en in financiële problemen geraken, met alle gevolgen van dien.

Het NOOM vindt de toepassing van de kostendelersnorm bij AOW-gerechtigden een onbegrijpelijke maatregel, aangezien hetzelfde kabinet dat deze maatregel heeft ingevoerd propageert het bieden van mantelzorg te stimuleren. Het NOOM vindt op dit gebied de andere ouderenorganisaties en ook het Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT) en het Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN) aan haar zijde.

Omdat de organisaties bij de betrokken minister en staatssecretaris geen enkel gehoor vonden voor de kritische kanttekeningen bij de kostendelersnorm voor ouderen met een AIO, werd besloten om een klacht in te dienen bij het College voor de Rechten van de Mens. De ouderenorganisaties gaven aan dat het zeer positief was dat de invoering van de kostendelersnorm voor AOW-ers eerder was uitgesteld om het bieden van mantelzorg niet in de weg te staan. Om precies dezelfde reden zou ook de invoering van de kostendelersnorm voor AOW-ers met een AIO-uitkering moeten worden uitgesteld. Door de mantelzorgrelaties van AOW-gerechtigden zonder AIO-uitkering wél en die van AOW-gerechtigden met een AIO-uitkering níet te beschermen, maakt het kabinet zich naar de mening van de organisaties schuldig aan ongelijke behandeling. Zij vroegen in het voorjaar van 2016 daarom het College voor de Rechten van de Mens om een oordeel hierover te vellen.

Tot grote teleurstelling van de indieners van het verzoek besloot het College echter om géén zitting te houden. Volgens het college is vooralsnog geen sprake van vergelijkbare gevallen. Het College stelde zich met andere woorden op het standpunt dat de situatie van ouderen die een AOW-uitkering ontvangen niet vergelijkbaar is met de situatie van ouderen die, al dan niet naast een AOW-uitkering, een AIO-uitkering ontvangen. Om die reden zou staatssecretaris Klijnsma niet in strijd handelen met de gelijke behandelingswetgeving. Het NOOM en de andere belangenorganisaties die de klacht hadden ingediend waren juist van mening dat er indirect onderscheid naar ras werd gemaakt bij de toegang tot

mantelzorg, waarbij de situatie van AOW-gerechtigden en AIO-gerechtigden wél vergelijkbaar is.

Gelukkig lukte het wel om via de landelijke pers de gevolgen van de mantelzorgboete voor ouderen met een AIO in het nieuws te brengen. Twee landelijke dagbladen besteedden er uitgebreid aandacht aan. Het NOOM werkte mee aan de totstandkoming hiervan.

Verwijzingen

Voor het artikel in Trouw (23 april 2016), zie:

<http://www.netwerknoom.nl/media/2016-4ArtTrouwAIO.pdf>

Voor het artikel in het AD (29 april 2016), zie:

<http://www.netwerknoom.nl/media/2016-4ArtADAIO.pdf>

Nazha Taoufiq (links) en Malva Rijna vertelden over hun ervaringen met de mantelzorgboete in Trouw

Bovenstaande foto's horen bij het artikel. Fotograaf: Patrick Post

In november 2016 werd onze bezorgdheid bevestigd door een onderzoek van Regioplan naar de gevolgen van de kostendelersnorm, uitgevoerd in opdracht van de gemeente Amsterdam. Mensen in de bijstand die met anderen in een huis wonen, houden te weinig geld over om van te leven, luidde de conclusie. Dit komt omdat zij minder kosten kunnen delen dan gedacht (denk bijvoorbeeld aan zorgkosten, verzekeringen, kledinggeld). Hierdoor zakken zij onder de grens van wat ze per maand nodig hebben, zelfs voor noodzakelijke uitgaven. Alleenstaanden in de bijstand bleken door de korting zo'n 120 euro per maand tekort te komen voor de noodzakelijke uitgaven, gezinnen met kinderen zelfs 200 euro.

Verwijzing

Voor het onderzoek van Regioplan, zie:

<http://www.netwerknoom.nl/media/2016-9RegioplankostendelersnormAdam.pdf>

Ook op een andere manier werd aan het einde van 2016 duidelijk dat de overheid met twee maten meet als het gaat om AOW-ers met een AIO-uitkering. Zo bleek dat de AIO-ers die ook al te maken hebben met de mantelzorgboete ook niet in aanmerking komen voor de nieuwe wanbetalersregeling voor bijstandsgerechtigden die hun ziektekostenpremie niet kunnen betalen (zgn. Regeling uitstroom van bijstandsgerechtigden uit het bestuurlijk premieregime van de Zorgverzekeringswet) die in juli 2016 in werking was getreden. Om voor deze gunstige regeling in aanmerking te komen moeten bijstandsgerechtigden namelijk aan een aantal voorwaarden voldoen. AIO-ers komen hiervoor niet in aanmerking, omdat zij zgn. geen 'stabiele' bijstandsuitkering hebben.

De laatste woorden zijn nog niet gesproken over de kostendelersnorm voor AIO-ers. Het NOOM en de andere belangenbehartigers bundelen hun krachten om in 2017 opnieuw de afschaffing hiervan te bepleiten.

Diversen

In het kader van de belangenbehartiging en pleitbezorging heeft het NOOM zitting in de Cliëntenraad van de Sociale Verzekeringsbank (SVB), de Landelijke Cliëntenraad (LCR) en de Programmaraad van Vilans (Kenniscentrum Langdurige Zorg).

In juni 2016 verscheen een themanummer van Geron, tijdschrift over ouder worden & samenleving.

Het gehele nummer was gewijd aan belangenbehartiging. Lucía Lameiro García en Jeanny Vreeswijk-Manusiwa, coördinatoren van het NOOM, droegen bij door een artikel over de belangenbehartiging ten behoeve van oudere migranten. Hierin gaven ze onder andere antwoord op de vraag: 'Was het nodig om hiervoor een aparte organisatie op te richten?'.

Verwijzing

Voor het artikel in Geron, zie:

<http://www.netwerknoom.nl/media/2016-7NoomDiversiteitisonzekrachtGeron.pdf>

2.2. Keurmerk Seniorvriendelijk Ziekenhuis

Gedurende vier jaar hebben Unie KBO (initiatiefnemer), PCOB, NVOG en NOOM samengewerkt in dit project. Op 22 september 2015 werd tijdens een feestelijke bijeenkomst bekend gemaakt dat 55 ziekenhuizen het keurmerk 'seniorvriendelijk ziekenhuis' hadden verworven (in 2013 waren dat er nog 47), kwam het project in de afrondende fase.

Een seniorvriendelijk ziekenhuis ziet er zo uit:

- Goede zorg voor ouderen is een speerpunt van het ziekenhuis.
- De coördinatie van de zorg verloopt via één aanspreekpunt.
- Continuïteit van zorg ná ontslag uit het ziekenhuis is gewaarborgd.

Om het keurmerk te veroveren zijn ziekenhuizen getoetst op vijftien criteria. Dat gebeurde door de inzet van seniorscouts die de ziekenhuizen bezochten en door middel van gedetailleerde vragenlijsten. Via een keuzewijzer op de website

www.seniorvriendelijkziekenhuis.nl is gemakkelijk na te gaan of het ziekenhuis in de buurt het predicaat Seniorvriendelijk Ziekenhuis verdient. Veel ziekenhuizen maken met behulp van het keurmerk op allerlei manieren kenbaar aan bezoekers dat ze er trots op zijn dat hun ziekenhuis optimaal is ingericht voor ouderen. Het is goed dat ouderen mede hierop hun keuze voor een ziekenhuis kunnen bepalen.

Aan het begin van 2016 kwam een toolkit gereed waarvan ziekenhuizen gebruik kunnen maken om het keurmerk te verwerven. De toolkit biedt aanwijzingen voor een succesvolle implementatie en geeft verschillende goede voorbeelden.

In maart 2016 verzorgde NOOM voor de nieuwsbrief 'Seniorvriendelijk ziekenhuis' een artikel op basis van een interview met Dr. van Campen, klinisch geriater in het Medisch Centrum Slotervaart in Amsterdam. Goede communicatie is essentieel om te komen tot een goede diagnose en behandeling bij oudere migranten. Een professionele tolk hoort daarbij. Bijzonder is dat bij MC Slotervaart een speciale migrantenpoli is opgestart waar migrantenouderen terecht kunnen.

Verwijzingen

Meer informatie over het keurmerk Seniorvriendelijk Ziekenhuis, zie:
<http://www.seniorvriendelijkziekenhuis.nl/>

Voor de keuzewijzer, zie:
<http://www.seniorvriendelijkziekenhuis.nl/keuzewijzer/>

Voor het volledige artikel over de migrantenpoli van het MC Slotervaart, zie:
<http://www.seniorvriendelijkziekenhuis.nl/ziekenhuiszorg-oudere-migranten/>

2.3. Nationaal Programma Ouderenzorg (NPO) / Beter Oud

Het NOOM heeft vanaf de start op verschillende manieren een bijdrage geleverd aan het Nationaal Programma Ouderenzorg. Belangrijk hierin is steeds geweest de deelname in het programma 'Krachtig cliëntperspectief binnen het NPO', in samenwerking met PCOB (trekker) en Unie KBO. Het doel is te werken aan versterking van de ouderenparticipatie binnen het NPO. In 2016 is binnen het NPO alle aandacht uitgegaan naar evaluatie, verspreiding en implementatie van de opbrengsten. Beter Oud speelt hierin een sleutelrol. Dit is een nieuw samenwerkingsverband van partijen. Ook is er een website met deze titel, waar de projecten van het NPO overzichtelijk bij elkaar zijn gebracht, en een bijbehorende digitale nieuwsbrief.

Verwijzing

Voor de website Beter Oud, zie: <http://www.beteroud.nl/ouderen>

Een belangrijke opdracht van 'Krachtig cliëntperspectief' is het samenbrengen van ouderen die op alle niveaus binnen het NPO actief zijn. In 2014 is een landelijk ouderenplatform opgericht waarin ouderen zelf bij proberen te dragen aan de weging, de verdere

verspreiding en implementatie van succesvolle NPO-opbrengsten. Vanuit het NOOM nemen twee vertegenwoordigers deel aan het landelijke ouderenplatform.

Werkplaatsen

Op 31 mei 2016 heeft het NOOM samen met de projectleider een werkplaats 'oudere migranten' georganiseerd. Het doel was om te kijken of ook oudere migranten konden profiteren van de opbrengsten van het NPO.

De vier medewerkers van het NOOM-bureau en de twee vertegenwoordigers uit het landelijke ouderenplatform hebben zich tijdens de werkplaats gebogen over de geselecteerde projecten. Uit deze sessie is een heldere prioriteitenlijst voortgekomen, op basis waarvan in de maanden daarna twee projecten nader onder de loep zijn genomen. Dat heeft geleid tot twee vervolgactiviteiten:

- Ontwikkeling van een projectplan 'Sociaal Vitaal' (waarvan Delfgoud een lokale uitwerking was, gericht op ouderen met een lage SES), in samenwerking met Stichting GALM. Dit programma is gericht op het bevorderen van zelfredzaamheid, veerkracht en sociale verbinding van kwetsbare ouderen (65-80 jaar), die onvoldoende lichamelijk actief en eenzaam zijn. Centrale elementen zijn het bevorderen van lichamelijke activiteit en fysieke fitheid; het bevorderen van sociale vaardigheden; stimuleren van sociale participatie; het trainen van mentale weerbaarheid; gezondheidsvoorlichting ter ondersteuning van het ontwikkelen van gezondheidsvaardigheden; het bevorderen van zelfmanagementvaardigheden voor het borgen van gedragsbehoud. Een aanvraag voor uitvoering op meerdere locaties in Nederland die is neergelegd bij Fonds Nuts Ohra is inmiddels gehonoreerd binnen hun programma 'Meer veerkracht, langer thuis'.
- De organisatie van een verdiepingsbijeenkomst met Marokkaanse en Turkse sleutelfiguren uit de organisaties van oudere migranten op 27 oktober 2016 in Rotterdam. De bijeenkomst vond plaats onder voorzitterschap van het NOOM in het kader van de evaluatie van het NPO-project 'Grip&Glans', de doorontwikkeling in Rotterdam voor Turkse en Marokkaanse ouderen (van Indigo preventie en Avant Sanare). De doorontwikkeling was succesvol verlopen voor oudere migrantenvrouwen, maar het was niet gelukt om de cursus, gericht op het verminderen van depressiegevoelens en eenzaamheid uit te voeren bij de oudere mannen. In de sessie is door vier Marokkaanse en twee Turkse mannen gekeken naar voorwaarden die nodig zijn om dat in de toekomst wel te laten slagen. Daarmee is een basis gelegd voor verdere ontwikkeling van 'Grip&Glans'.

Door een bestuurslid van NOOM is deelgenomen aan de werkplaats 'Zelfstandig thuis blijven wonen'. Op 6 december 2016 verscheen in de nieuwsbrief Beter Oud een interview met Juan Seleky, voorzitter van de Stichting Ondersteuning Stuurgroep Molukse Ouderen (SOSMO), tevens bestuurslid van het NOOM.

Verwijzing

Voor het interview, zie:

<http://www.beteroud.nl/ouderen/nieuws-interview-juan-seleky.html>

De regionale netwerken

Daarnaast heeft het NOOM in twee regio's geparticipeerd in de regionale netwerken van het NPO: in Utrecht en Nijmegen.

- Utrecht – NUZO (Netwerk Utrecht Zorg Ouderen):
Het NOOM heeft zitting in de Ouderendelegatie en de Programmacommissie van NUZO.
In 2016 is hier een start gemaakt met het project 'Samenredzaam'. NOOM participeert hierin, samen met Apothekersvereniging Midden-Nederland en Hogeschool Utrecht (Instituut voor Paramedische Studies, afdeling Mondzorgkunde). Dit implementatieproject bundelt drie best practices van NUZO, te weten 'Is alles besproken voor Nu, Zo en later?', 'Weet wat u slikt' en 'Mondzorg'. In de eerste twee was NOOM actief betrokken. In dit vervolgtraject worden de deelonderwerpen in samenhang uitgerold binnen het werkgebied van NUZO en worden bovendien ook nieuwe doelgroepen betrokken. Ook wordt eraan gewerkt om gemeenten deze aanpak te laten adopteren. Het project is gestart medio 2016 en loopt door tot medio 2018. Voor meer informatie, zie paragraaf 3.6.

De succeselementen uit de aanpak van 'Is alles besproken?' zijn geïntegreerd in de gespreksbijeenkomsten die NOOM uitvoert binnen het programma Zorg Verandert.

In 2016 is tevens uitvoering gegeven aan het project 'Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact' in samenwerking met Hogeschool Utrecht. Zie voor meer informatie hierover in paragraaf 3.2.

Verwijzing

Voor de website van NUZO, zie:

<http://www.beteroud.nl/ouderen/doe-mee-Netwerk-Utrecht-Zorg-voor-Ouderen.html>

- Nijmegen – 100 Uw Welzijns- en Zorg Netwerk:
Een vertegenwoordigster van NOOM heeft in 2016 deelgenomen aan de vergaderingen van het DoelGroepPanel van het 100 Netwerk om zo de wensen en behoeften van de oudere migranten mee te laten wegen in de adviezen en activiteiten. Met regelmaat is informatie uitgewisseld met het NOOM-bureau om zo de ervaringen uit het regionaal netwerk te verbinden met de landelijke ontwikkelingen en omgekeerd. Ook bestaat actieve samenwerking met Swon het

seniorennetwerk, een van de partners in het regionaal netwerk 100, die verantwoordelijk is voor de klankbordgroep met oudere migranten. In 2016 is een kennismaking georganiseerd tussen de leden van deze klankbordgroep en het DoelGroepPanel. Op deze wijze is meer inhoud gegeven aan de ouderenparticipatie vanuit de organisaties van oudere migranten.

Verwijzing

Voor de website van 100 Uw Welzijns- en Zorg Netwerk, zie:
<http://www.beteroud.nl/ouderen/doe-mee-100-zorgnetwerk-nijmegen.html>

- Rotterdam – GENERO
Eerder waren er vanuit NOOM geen rechtstreeks contacten met het regionale netwerk in Rotterdam en wijde omgeving. Dat hebben we steeds als een gemis ervaren. In 2016 is initiatief genomen tot een kennismakingsgesprek. Dat heeft erin geresulteerd dat NOOM participeert in het implementatietraject 'Houdt ouderen op de been: met een wijkgerichte aanpak op weg naar structurele invoering van Senior-Stap' in Breda. Hierin staat valpreventie centraal.

Verwijzing:

Voor de website van GENERO, zie:
<http://www.beteroud.nl/ouderen/doe-mee-genero-zeeland-rotterdam.html>

Diverse werkzaamheden

Zoals aangegeven was 2016 voor een belangrijk gedeelte gewijd aan de evaluatie van het NPO. Het NOOM heeft door middel van een interview meegewerkt aan het evaluatieonderzoek door iBMG en NIVEL. De resultaten zijn verwoord in de rapportage 'Experimenteel sturen in netwerken: een evaluatie van proces en structuur van het Nationaal Programma Ouderenzorg'. Ook heeft het NOOM de oproep tot deelname aan een peiling onder ouderen in juni 2016 verspreid via website en digitale nieuwsbrief.

2.4. Zorg rond het levenseinde

In Nederland vindt veel discussie plaats over de zorg rond het levenseinde. Hier spelen tal van vraagstukken. Ook het NOOM neemt deel aan de meningsvorming hierover en probeert visie mee te geven vanuit de diversiteit van de achterban.

Stuurgroep Passende zorg rond het levenseinde

Sinds 2013 heeft is vanuit NOOM geparticipeerd in de Stuurgroep Passende zorg rond het levenseinde. Deze Stuurgroep begeleidde een onderzoek op initiatief van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering van de Geneeskunde (artsenfederatie KNMG) naar factoren die passende zorg rond het levenseinde belemmeren c.q. bevorderen. Doel van het onderzoek was om te komen tot aanbevelingen voor interventies die passende zorg ten goede komen. In de Stuurgroep zaten vertegenwoordigers van diverse beroepsgroepen (artsen en verpleegkundigen) en cliëntvertegenwoordigers vanuit onder andere Unie KBO, NOOM en de Patiëntenfederatie Nederland.

Voor het NOOM was deelname een bijzondere kans om gehoor te vinden voor de specifieke aandachtspunten van oudere migranten inzake de zorg rond het levenseinde.

Het NOOM heeft naar voren gebracht dat de sterk medische, westers georiënteerde visie op 'goede zorg' en 'een goed levenseinde' in veel gevallen niet overeenkomt met en geen recht doet aan de beleving in veel migrantengroeperingen. Op 5 maart 2015 had de Stuurgroep de eindrapportage gepresenteerd onder de titel: 'Niet alles wat kan, hoeft'. Deze titel geeft al aan dat veel gekeken is naar de problematiek van overbehandeling. Een van de conclusies (naast vele andere) was dat het hard nodig is dat in de samenleving meer gesproken wordt over het levenseinde en de wensen en behoeften die men heeft ten aanzien van de zorg.

Een jaar later, op 19 februari 2016, organiseerde de Stuurgroep een slotconferentie. Deze bood gelegenheid om terug te kijken op de actuele ontwikkelingen in het veld en kennis te maken met tal van initiatieven die alle hetzelfde doel hebben: meer passende zorg bieden. Samen met Unie KBO en PCOB verzorgde het NOOM de workshop 'Een goed gesprek rond het levenseinde vraagt om kennis van diversiteit'. Hassan Bakir, islamitisch geestelijk verzorger en Marga Burger-Jongen, RK geestelijk verzorger brachten ieder een casus naar voren als opmaat naar een gesprek over diversiteit in opvattingen en wensen rond het levenseinde. Daarin kwam bijvoorbeeld de vraag aan de orde wat een zorgverlener nodig heeft om recht te doen aan deze diversiteit. Gaat het om kennis? Of is er nog meer nodig? Ook ging aandacht uit naar de rol van de geestelijk verzorger die patiënten en hun familie kan ondersteunen bij het maken van moeilijke keuzes en het verwoorden van hun wensen. De workshop vond tweemaal plaats en beide keren waren alle (vijftig) plaatsen bezet.

Een gelovige moslim moet hoop houden tot het allerlaatste. Allah geeft het leven, Allah neemt het leven. Vanuit die gedachte is het ondenkbaar te stoppen met beademing of een andere vorm van behandeling, zoals artsen in Nederland dat soms aangeven. Hoezo: medisch zinloos handelen? Misschien is het juist religieus zéér zinvol handelen. (...)

Wat ik hierboven beschrijf vanuit mijn beleving als belijdend moslim geldt zeker ook voor veel andere oudere migranten, of ze nu moslim, christen, hindoe of boeddhist zijn. Voor hen hoeven de vanzelfsprekendheden uit de Nederlandse, sterk medisch georiënteerde en individualistische zorgverlening, niet zomaar op te gaan. Het is absoluut van deze tijd dat artsen en andere zorgverleners hier kennis van hebben en inspelen op deze diversiteit aan opvattingen rond het levenseinde.'

Uit de blog van Bouchaib Saadane, voorzitter van het NOOM, opgenomen in de syllabus van de conferentie

Verwijzing:

Voor meer informatie over 'Niet alles wat kan, hoeft', zie:

<https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/dossiers/niet-alles-wat-kan-hoeft.htm>

In gesprek over leven en dood

Sinds december 2015 werkt NOOM samen met een aantal andere organisaties mee aan het project: 'In gesprek over leven en dood' over passende palliatieve zorg aan niet-westerse migranten. Dit project, waarvan Pharos (Expertisecentrum Gezondheidsverschillen) initiatiefnemer en trekker is, bestaat uit twee onderdelen: voorlichting aan migrantengroepen over de in Nederland gebruikelijke palliatieve zorg en ondersteuning en het ontwikkelen van onderwijs en nascholing voor professionals in de praktijk en studenten om hun cultuursensitieve competenties te versterken.

De bijdrage van NOOM bestond eruit voorlichters uit de Surinaamse, Caribische en Chinese gemeenschappen te betrekken. Andere organisaties zorgden voor deelname van voorlichters met een Turkse en Marokkaanse achtergrond. Op 25 november 2016 zijn 14 voorlichters getraind.

Voor de bijeenkomsten die zij zullen gaan houden wordt specifiek beeldend materiaal ontwikkeld. In de eerste maanden van 2017 heeft Pharos trainingsbijeenkomsten gehouden om de voorlichters de kans te geven te oefenen met het geven van voorlichting. De deelnemers hebben elkaar feed back gegeven, aangevuld met adviezen van de trainers. Ook vanuit NOOM is hierbij expertise ingebracht. In 2017 en 2018 zullen deze getrainde sleutelfiguren groepsvoorlichtingen geven over palliatieve zorg in de diverse gemeenschappen, om bij deze groepen meer bewustwording te creëren over palliatieve zorg en de kennis over de laatste levensfase te vergroten.

Studiedag Zorg rond het levenseinde

Omdat er zoveel ontwikkelingen zijn op het gebied van zorg en ondersteuning in de laatste levensfase heeft het NOOM op 22 oktober 2016 een studiedag belegd met bestuurders en actieve vrijwilligers. De bijeenkomst was tevens bedoeld om te onderzoeken of het NOOM verdere activiteiten op dit terrein zou moeten ontplooien naar de achterban.

De studiedag kwam tot stand in het kader van een project van de Coalitie Van Betekenis tot het Einde. Deze Coalitie stelt zich ten doel de eindigheid van het leven beter bespreekbaar te maken. Hierin participeren onder andere KBO-PCOB, Humanistisch Verbond, VPTZ (organisatie van vrijwilligers in de palliatieve en terminale zorg), en de NPV (Nederlandse Patiënten Vereniging).

Verwijzingen

Website Coalitie Van Betekenis tot het Einde: <http://www.agora.nl/Artikel/van-betekenis-tot-het-einde>

Website Ik wil met je praten: <https://www.ikwilmetjepraten.nu/>

Voor het NOOM was een studiedag als deze beslist een uitdaging. Allereerst is spreken over de dood voor migrantenouderen niet eenvoudig. Vanuit het geloof en de culturele achtergrond is het niet gebruikelijk om na te denken over de toekomst. Dat wordt beleefd als een teken dat men niet voldoende vertrouwt op God, Allah, Brahman, de Schepper, de Allerhoogste. Vervolgens was het nodig om elkaar respect en ruimte te geven in de diversiteit van geloof (en niet-gelovig zijn), tradities en culturele bagage.

Als sprekers waren aanwezig Magda Wallenburg, zorg-ethicus en werkzaam bij Raffy, woonzorgcentrum voor Molukse en Indische ouderen in Breda en Sandrina Sangers, sinds kort werkzaam bij Agora (Centrum voor Beleidsondersteuning palliatieve zorg) en voorheen beleidsmedewerker van de PCOB. Magda Wallenberg liet zien hoe in Nederland de zorg rond het levenseinde is ingericht. Zij benadrukte dat niet alleen medische, maar zeker ook sociaalpsychologische, complementaire en spirituele zorg nodig zijn. Haar uitgangspunten werden breed herkend en gedeeld. Sandrina Sangers ging in op de prioriteiten van het kabinet liggen ten aanzien van de palliatieve zorg en de actuele discussies die spelen in Nederland. Daarbij gaf ze ook aan hoe belangrijk het is om tijdig te spreken over 'eindigheid'. Het gaat niet zozeer om spreken over de dood, maar over spreken over kwaliteit van leven tot het einde.

In groepen verkenden de aanwezigen of het onderwerp 'Tijdig spreken over het levenseinde' van belang is voor de oudere migranten en zo ja, welke invalshoeken dan gekozen kunnen worden om dit gevoelige onderwerp aan de orde te brengen. Deze verkenning leverde veel inzichten op waarmee het NOOM verder kan werken.

De opbrengsten van de studiedag zijn verwerkt in een projectplan voor NOOM als onderdeel van een groot meerjarenproject van de Coalitie Van Betekenis tot het Einde. De projectsubsidie hiervoor is toegekend per 1 april 2017.

2.5. Voor(t)gaan in verandering

'Voor(t)gaan in verandering' is een traject dat uitgevoerd wordt in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid om te onderzoeken of moderne cultuursensitieve zorg bijdraagt aan integratie en burgerschap. Beslissers in en rondom de zorg spreken zich hierover uit. Vanuit NOOM participeerde Freddy May, voorheen coördinator van het NOOM. Hij werkte mee aan een interview in het bijbehorende boek. Op de website van 'Voor(t)gaan in verandering' zijn filmpjes te zien met voortrekkers in de wereld van diversiteit en zorg.

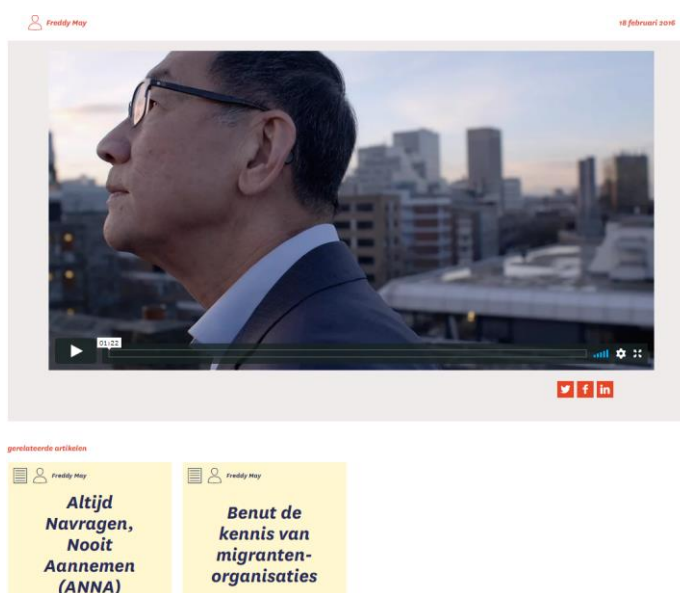
Verwijzingen

Voor de website Voor(t)gaan in verandering,

zie:

<http://www.voortgaaninverandering.nl/>

Voor het filmpje met Freddy May, zie:
<http://www.voortgaaninverandering.nl/1053/besteed-als-gezondheidszorg-meer-aandacht-aan-oudere-migranten>

2.6. Focusgroepen Informatiebehoeften van patiënten over geneesmiddelen

Vele organisaties houden zich bezig met de verbetering van de informatievoorziening over geneesmiddelen aan patiënten te verbeteren. Daarom heeft het Ministerie van VWS aan het NIVEL (Nederlands Instituut voor onderzoek van gezondheidszorg) verzocht om onderzoek te doen naar de behoefte van patiënten aan betrouwbare informatie over geneesmiddelen. Specifiek is gevraagd om te kijken naar de manieren waarop verschillende groepen patiënten informatie zoeken en hoe 'gemakkelijk' zij die vinden en beoordelen. Bij dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de expertise van diverse organisaties, waaronder de Patiëntenfederatie Nederland, Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering van de Pharmacie (KNMP) en Unie KBO. Ook het NOOM hoorde hierbij. Naast de inbreng van deze partijen is ook informatie opgehaald bij een consumentenpanel en een focusgroep van Nederlandse patiënten.

Omdat diverse chronische aandoeningen meer dan evenredig voorkomen onder oudere migranten heeft het NIVEL extra middelen verkregen om drie focusgroepen te organiseren onder ouderen met een Turkse, Marokkaanse en Hindoestaans-Surinaamse achtergrond. Het NOOM heeft op zich genomen om deelnemers voor deze focusgroepen bij elkaar te brengen. De gesprekken vonden plaats in september 2016. De groepen leverden een schat aan bevindingen en ideeën op, die gebruikt kunnen worden om de patiëntinformatie voor oudere migranten te verbeteren.

Het is bekend dat onder andere diabetes, hart- en vaatziekten en hoge bloeddruk drie- tot viermaal vaker voorkomen onder deze groepen, terwijl de reguliere medicijnen ook niet altijd aanslaan. Vanwege de taalbarrière en beperkte bekendheid met het Nederlandse zorgstelsel wordt geen informatie opgezocht op internet of elders. Ook bijsluiters of de aparte informatie van de apotheek worden niet gelezen. Deze kwetsbare ouderen zijn sterk afhankelijk van hun kinderen. Die gaan ook mee naar de huisarts of specialist en vertalen de bevindingen van de arts voor hun ouders. Zelf durven de ouderen vaak geen vragen te stellen aan de dokter. 'De dokter weet wat goed is' of 'Hij heeft toch geen tijd', wordt vaak gedacht.

Bij de apotheek durven ze wel vragen te stellen als er een apothekersassistent is van Turkse of Marokkaanse afkomst. Die kan goed uitleggen hoe ze de medicijnen moeten gebruiken en wat ze moeten doen bij eventuele bijwerkingen. Het is dus wel fijn als medicijnen thuis worden bezorgd, maar dan missen migrantenouderen vaak de informatie waar de verschillende pillen precies voor bedoeld zijn en hoe die gebruikt moeten worden.

Er zijn veel vragen over voorgeschreven merkmedicijnen. Soms worden deze medicijnen plotseling vervangen door een ander B-merk met dezelfde werkzame stof. Maar soms zijn er dan meer bijwerkingen. Ook is onduidelijk wanneer voor medicijnen betaald moet worden. Als dat het geval is, gebruiken de ouderen de medicijnen vaak niet meer. Dit wordt niet teruggekoppeld naar de arts. Artsen zouden hier meer alert op moeten zijn. Migrantenouderen zouden er beter op geattendeerd moeten zijn hoe belangrijk het is om hun arts zorgvuldig te informeren.

Alle groepen hebben aangegeven, dat ze graag periodiek met huisarts en apotheek hun medicijngebruik willen evalueren. Sommige recepten kunnen oneindig worden herhaald en de vraag is of dat wel goed is. Ook is aangegeven dat goede informatie over bijwerkingen ontbreekt.

Mondelinge informatie en persoonlijke begeleiding worden zeer op prijs gesteld. Ook groeps gesprekken met een apotheker kunnen goed werken om de kwetsbare groepen te informeren en om ze bewuster te maken van verantwoord medicijngebruik. Dan horen ze ook van lotgenoten wat hun vragen en eventuele klachten zijn. Dat is een passende manier om van elkaar te leren en gezamenlijk wijzer te worden.

De naar voren gebrachte adviezen uit de focusgroepen zijn verwerkt in het rapport 'Informatiebehoeften van patiënten over geneesmiddelen', gericht aan het Ministerie van VWS. De bevindingen zijn tevens gebruikt in de verbetering van de website De Kijksluit, een website voor gebruikers met animatiefilmpjes waarin de belangrijkste informatie uit de officiële bijsluiter van een geneesmiddel in begrijpelijke spreektaal wordt uitgelegd aan een gebruiker.

Verwijzing

Voor het rapport 'Informatiebehoeften van patiënten over geneesmiddelen', zie:
https://www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/Informatiebehoeften_van_patiënten_over_geneesmiddelen.pdf

Hoofdstuk 3 Voorlichting en informatieverstrekking

Onder de oudere migranten is sprake van een grote informatieachterstand. Hier ligt een belangrijke taak voor het NOOM, de lidorganisaties en het brede netwerk van sleutelfiguren. Gezamenlijk zijn we in staat informatie over actuele onderwerpen bij deze doorgaans 'moeilijk bereikbare' groepen te brengen. Deze kwaliteit wordt door steeds meer overheden en andere maatschappelijke organisaties gezien, zodat men het NOOM als partner zoekt. In reactie op vragen uit de achterban neemt het NOOM ook zelf het voortouw in de voorlichting op verschillende terreinen.

Daarnaast grijpt het NOOM alle kansen aan om naar derden (overheden, instellingen op het gebied van wonen, welzijn en zorg, onderzoeksinstituten, media) informatie te geven over de specifieke knel- en krachtpunten van oudere migranten.

3.1. Ouderen in veilige handen

Gedurende enkele jaren heeft NOOM, samen met ANBO, Unie KBO, PCOB inhoud gegeven aan de voorlichtingscampagne 'Ouderen in veilige handen'. Deze vond plaats in het kader van het 'Landelijk Actieplan Ouderen in veilige handen' van het ministerie van VWS. Het bleek mogelijk, na aanvankelijk aarzelingen om een zeer gevoelig en confronterend onderwerp bespreekbaar te maken: ouderenmishandeling.

Na de afronding in het voorjaar van 2015 heeft staatssecretaris van Rijn van VWS op 15 juni 2015 bekend gemaakt dat er een vervolgtraject zou komen op het Actieplan. Door diverse omstandigheden heeft de daadwerkelijke start van de vervolgactiviteiten lang op zich laten wachten. Voor het NOOM was dat geen reden om het onderwerp 'Ouderen in veilige handen' stil te laten vallen. Mede dankzij samenwerking met andere organisaties zijn toch diverse activiteiten gerealiseerd en is medewerking gegeven aan de landelijke initiatieven. In september 2016 is het NOOM toegetreden tot de klankbordgroep die door Regioplan is samengebracht. Regioplan is door het Ministerie aangewezen om de activiteiten in het kader van het vervolg van het Actieplan Ouderen in veilige handen in te vullen. De resterende maanden van 2016 zijn gebruikt om samenwerking vorm te geven. De activiteiten zullen in 2017 plaatsvinden. Het NOOM is aangehaakt op de onderwerpen 'Van handelingsverlegen naar handelingsbekwaamheid', 'Ontspoorde mantelzorg' en 'Aanpak financieel misbruik'.

Aanpak financieel misbruik

In 2015 was het NOOM al toegetreden tot de Brede Alliantie Veilig financieel ouder worden. In de alliantie participeren onder andere de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB), de Rabobank, de politie, het Openbaar Ministerie, de Veilig Thuisorganisaties en verschillende seniorenorganisaties. Het is bijzonder dat zulke diverse partijen zich verenigen om samen te werken op landelijk en lokaal niveau om de financieel misbruik bij ouderen te voorkomen en aan te pakken. In 2016 is mw. Saskia Stuiveling, voormalig president van de Algemene Rekenkamer, aan het werk gegaan als voorzitter van de Brede Alliantie. Op 7 november 2016 heeft het NOOM kennis met haar gemaakt en wensen en ideeën voor een bijdrage van NOOM aan de aanpak van financieel misbruik bij oudere migranten op tafel gelegd. Begin 2017 heeft de Brede Alliantie een aanpak gepresenteerd. De activiteiten worden in 2017 verder geconcretiseerd en uitgevoerd.

In vervolg op afspraken in 2015 - en in afwachting van verdere activiteiten in Alliantieverband - heeft de KNB het NOOM ondersteund door speciaal voorlichtingsmateriaal te maken voor oudere migranten. Twee korte filmpjes zijn gemaakt. Het eerste gaat over het voorkomen van financieel misbruik en het levenstestament, het andere over het testament. Ook dat laatste is interessant. Veel migranten gaan ervan uit dat de erfenis verdeeld zal worden zoals dat in het land van herkomst gebruikelijk was. Ze realiseren zich niet dat in Nederland de erfenis volgens het Nederlandse erfrecht zal worden afgehandeld.

Aan de filmpjes hebben vrijwilligers meegewerkt, die via NOOM zijn benaderd. De filmpjes kunnen worden gebruikt in voorlichtingsbijeenkomsten over financiële veiligheid. Ze zijn gemaakt in het Nederlands. Daarnaast zijn ook versies met een Turkse en Marokkaanse voice-over beschikbaar.

Presentatie filmpjes KNB tijdens werkconferentie in Utrecht op 6 oktober 2016

Op 6 oktober 2016 organiseerde Veilig Thuis Utrecht samen met Buurtteams Utrecht, KNB en NOOM een werkconferentie 'Financiële veiligheid allochtone ouderen'. Circa zeventig zorg- en welzijnsprofessionals uit de provincie Utrecht en sleutelfiguren uit de diverse migrantengemeenschappen namen deel.

Een centrale vraag was: Financieel misbruik bij oudere migranten, ziet dat er anders uit dan bij Nederlandse ouderen?. Het was de eerste keer dat deze problematiek zo expliciet aan de orde kwam. Marianne van der Krans van Veilig Thuis vertelde hoe ze tot het plan gekomen was: slechts drie van de 200 casussen van 2015 betroffen migrantenouderen. Daarvan ging het tweemaal over ontspoorde mantelzorg en slechts éénmaal over financieel misbruik. Dat maakt duidelijk dat de reguliere hulpverlening de migrantenouderen maar zeer beperkt bereikt. Maar dat betekent niet dat er geen financieel misbruik is. Belangrijke eye-opener voor de aanwezige hulpverleners in de bijeenkomst kwam uit de ervaringen van NOOM.

Het is goed om weet te hebben van risicofactoren en specifieke aandachtspunten die een rol spelen als het gaat om financieel misbruik bij oudere migranten. Anders denken over eigendom speelt bijvoorbeeld een rol. Waar in Nederland doorgaans een vrij afgebakend gevoel is over geld en materiële zaken in de zin van 'Dit is van mij, dat is van jou', overheerst in migrantenfamilies vaak de gedachte: 'Wat van mij is, is ook van jou'. Opnieuw beginnen in een vreemd land maakt dat mensen sterk verbonden zijn. En waar dan ook in veel families de financiële situatie niet rooskleurig is wordt de armoede als vanzelfsprekend met elkaar gedeeld en worden samen de eindjes aan elkaar geknoopt. Houdt ook altijd rekening met de slechte financiële positie van migrantenouderen.

Yvonne Heygele, projectleider 'Ouderen in veilige handen' voor NOOM

Een gespeelde casus van de Theater Express maakte de aanwezigen duidelijk hoe ingewikkeld het kan zijn om financieel misbruik te signaleren en bespreekbaar te maken. Jef Oomen van de KNB sprak over de mogelijkheden van het levenstestament om financiële bescherming te regelen voor mensen in een kwetsbare situatie. In zijn inleiding liet hij ook de nieuwe voorlichtingsfilmpjes zien. In werkgroepen werd verder gesproken hoe de professionals en vrijwilligers elkaar zouden kunnen versterken in de voorlichting over en signalering en aanpak van financieel misbruik in migrantenfamilies.

Tijdens de plenaire afsluiting kon geconcludeerd worden dat er een eerste begin is gemaakt. We verkeren nog in een fase van bewustwording met betrekking tot de problematiek. Oplossingen liggen vaak niet voor de hand. Hulpverleners zien zich geplaagd door dilemma's waarvoor geen pasklare antwoorden zijn. Dat oudere migranten specifieke aandacht behoeven wordt breed gedeeld. De kennismaking tussen mensen van diverse disciplines en het aanhaken van het informele vangnet (waarin sleutelfiguren vanuit de migrantengemeenschappen een belangrijke rol kunnen spelen) aan de formele hulpverlening zijn hierin eerste stappen.

Verwijzingen

Filmpje over het voorkomen van financieel misbruik en het levenstestament

Voor de Nederlandse versie, zie:

<https://www.youtube.com/watch?v=TIYAa9omQQE&feature=youtu.be>

Voor de Turks gesproken versie, zie:

<https://www.youtube.com/watch?v=6tycLurEUd4&feature=youtu.be>

Voor de Marokkaans gesproken versie, zie:

https://www.youtube.com/watch?v=cDT_eVpaWTc&feature=youtu.be

Filmpje over het testament

Voor de Nederlandse versie, zie:

<https://www.youtube.com/watch?v=Nw2C4cwhYDc&feature=youtu.be%20>

Voor de Turks gesproken versie, zie:

https://www.youtube.com/watch?v=_FvLSgRJqAA&feature=youtu.be

Voor de Marokkaans gesproken versie, zie:

<https://www.youtube.com/watch?v=kEOfym2sNUg&feature=youtu.be>

3.2. Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact

Dit project, ontwikkeld in het kader van NUZO (zie paragraaf 2.3.), is uitgevoerd in samenwerking tussen de Hogeschool Utrecht en het NOOM. Ook hier kwam financiering van ZonMw. Het project wil een bijdrage leveren om de toeleiding van migrantenouderen naar welzijn en zorg te verbeteren. Uitgangspunt is de inschatting dat op enige termijn een groter aantal oudere migranten gebruik zal willen maken van voorzieningen op het terrein van ouderenzorg, terwijl het kennisniveau van studenten over de specifieke wensen en behoeften van de diverse groep van migrantenouderen te laag is.

De onderwijsmodule is erop gericht om:

- Studenten van MBO en HBO voldoende kennis bij te brengen over de cultuurspecifieke wensen en behoeften van de groeiende groep oudere migranten.
- Studenten kennis te laten maken met lopende en succesvolle initiatieven op het gebied van welzijn en zorg aan oudere migranten met diverse culturele achtergronden.

Dit moet bereikt worden door vijf hoorcolleges en vijf werkcolleges standaard in het onderwijsaanbod te verankeren met de volgende onderwerpen:

- Contact en communicatie.
- Beperkingen en leefomstandigheden en eigen kracht.
- Kennis over gezondheid, lichaam en ziektebeelden.
- Ethiek en religie.
- Behandeling, medicatie en weerstand.

De kennismaking met goede voorbeelden uit de dagelijkse praktijk vindt plaats door middel van excursies naar instellingen en interactief onderwijs met behulp van filmmateriaal,

oefeningen en training. Er wordt gewerkt aan toetsbare competenties. Het project moet bovendien een docentenhandleiding opleveren.

De inbreng van het NOOM lag met name op het mede verzorgen van gastcolleges over interculturele communicatie, het samenstellen van lesbrieven en het aanleveren van goede voorbeelden en studiematerialen. Gastcolleges zijn door het NOOM verzorgd aan de HU in Utrecht en ROC Midden Nederland in Utrecht en Amersfoort. Het project 'Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact', gestart in 2014, is afgerond met de presentatie op 29 juni 2017 van het onderwijspakket en het boek 'Zorg voor de oudere migrant' tijdens het symposium 'Diversiteit in zorg en welzijn voor ouderen'.

3.3. Zorgverzekeringslijn

Een te grote groep (oudere) migranten ziet zich elke maand weer voor de keus gesteld welke rekening wel en welke niet te betalen. De rekening van de ziektekostenverzekeraar is één van de rekeningen die zij te vaak noodgedwongen opzij leggen. Lang niet altijd is iemand zich bewust van de gevolgen hiervan. Zes maanden de rekening niet (geheel) betalen betekent namelijk dat je als 'wanbetaler' wordt aangemeld, waarna bovenop de zorgpremie maandelijks een boete dient te worden betaald. Net zolang totdat de achterstallige premie is betaald óf een regeling met de zorgverzekeraar is getroffen.

De Zorgverzekeringslijn, een project dat werkt met subsidie van het Ministerie van VWS, geeft persoonlijk advies en praktische hulp om betalingsachterstanden te voorkomen en op te lossen via de gratis telefoon (0800-6464644) en via de website www.zorgverzekeringslijn.nl.

Omdat migranten onvoldoende worden bereikt met algemene voorlichtingscampagnes én omdat het NOOM herhaaldelijk heeft bewezen in staat te zijn om de groep kwetsbare oudere migranten wel te kunnen bereiken, besloten de Zorgverzekeringslijn en NOOM om de handen ineen te slaan. Gekozen is om een voorlichtingstraject te richten op migranten in Rotterdam, omdat daar de problematiek groot is.

Enkele cijfers

Van de ruim 290.000 wanbetalers in Nederland, is bijna de helft van migrantenafkomst. Rotterdam was met 28.230 wanbetalers op 1 januari 2015 (cijfers van de Zorgverzekeringslijn) de stad met het grootste aantal mensen dat hun zorgpremie niet op tijd betaalt. Van deze groep heeft 75% een migrantenachtergrond. Dat is niet verwonderlijk gezien de bevolkingssamenstelling van Rotterdam, maar vooral ook gezien de inkomenspositie van migranten.

Opmerkelijk is dat hoewel 41% van de mensen met een betalingsachterstand afhankelijk is van een uitkering, ruim een kwart van hen géén zorgtoeslag ontvangt.

De grootste groep zogenoemde wanbetalers is de groep 18 tot 35-jarigen: 50% van de 28.230 wanbetalers is jonger dan 35 jaar. Een op de 5 wanbetalers is ouder dan 50 jaar. Het NOOM richt zich met de voorlichtingscampagne in de eerste plaats op de oudere migranten. Echter, naast het goed voorlichten en bewustmaken van de consequenties van het niet (tijdig) betalen van de zorgpremie, zal een beroep op de ouderen worden gedaan om hun (klein)kinderen ook van het belang hiervan te doordringen.

Signalen uit het veld

Op 8 december 2015 is een startbijeenkomst georganiseerd. Dat dit specifieke voorlichtingstraject nodig is, werd voluit bevestigd door de signalen, die de 35 sleutelfiguren die aan deze bijeenkomst deelnamen, ontvangen. Door de veranderingen en de complexiteit van het stelsel, heerst er grote onwetendheid en onduidelijkheid onder de verschillende migrantengroepen over de zorgverzekering: over de plicht om zelf een verzekering af te sluiten, ook als je zelf geen inkomen hebt; over het recht op zorgtoeslag, zelfs als je bij je ouders woont; over de eigen bijdrages en het eigen risico en de mogelijkheden om dat eigen risico mee te verzekeren, om maar enkele voorbeelden te noemen.

Concrete signalen die de aanwezigen naar voren brachten waren verder:

- Een grote groep denkt niet in aanmerking te komen voor zorg- en/of huurtoeslag en vraagt deze om die reden niet aan.
- Er heerst grote schaamte om hulp in te roepen wanneer men in de schulden is geraakt.
- Zelfs als men hulp zou willen inroepen, weet men vaak niet wáár aan te kloppen en heeft men hulp nodig omdat men de taal onvoldoende beheerst.
- Er is een groep ouderen en kinderen die door de kostendelersnorm in de schulden is geraakt: door de korting op hun bijstandsuitkering kunnen zij niet meer rondkomen.
- Er is een groep jongeren zonder inkomen (want geen studiefinanciering of uitkering) die ook met zorgtoeslag de premie niet kan betalen.
- Er is een groep zonder vast woonadres die steeds van het kastje naar de muur wordt gestuurd en bij wie ondertussen de hoogte van de schuld blijft oplopen.

- Uitgesproken werd dat te verwachten valt dat als gevolg van de stijging van de zorgpremie per 1 januari 2017 het aantal wanbetalers verder zal toenemen.

De aanwezigen hadden echter ook enkele suggesties om in ieder geval een deel van de problemen op te lossen:

- De zorg- en huurtoeslag zouden direct overgemaakt moeten worden naar de desbetreffende instanties, zodat mensen niet steeds weer voor de onmogelijke keuze worden gesteld of zij hun ziektekostenverzekering, de huur of andere rekeningen moeten betalen.
- Iedereen die recht heeft op zorg- en/of huurtoeslag zou dat direct moeten krijgen van de SVB dan wel de Belastingdienst aangezien deze instanties over de inkomensgegevens van betrokkenen beschikken.
- Ook de gemeente Rotterdam zou moeten meedoen met de 'Regeling uitstroom wanbetalers via gemeente', die bijstandsgerechtigden de mogelijkheid biedt om sneller terug te keren naar een normale premiebetaling bij hun zorgverzekeraar.

Op 19 januari 2017 zijn aanvullend 10 sleutelfiguren van de verschillende migrantengemeenschappen getraind. Zij verzorgen in 2017 voorlichtingsbijeenkomsten in Rotterdam om de bewustwording onder migranten(oudere) te vergroten over de ernstige consequenties van het niet (tijdig) betalen van de zorgpremie en hoe in een vroeg stadium te voorkomen dat schulden snel en hoog oplopen.

3.4. Samen Digitaal

Steeds meer communicatie van de overheid gaat digitaal. De Belastingdienst loopt hierin voorop. De blauwe envelop gaat verdwijnen. Berichten moet je zelf 'ophalen' uit de Berichtenbox van de overheid. Dat roept veel vragen op. Hoe regel je je zorgtoeslag? Hoe doe je dat als je niet 'digivaardig' bent, als je niet over een PC met internetverbinding beschikt, de Nederlandse taal niet machtig bent of laaggeletterd bent? Bij wie kan je terecht, zonder het risico te lopen dat die persoon niet jouw belang voor ogen heeft, maar vooral in zijn of haar eigen financieel voordeel handelt? Oudere migranten vormen een kwetsbare groep. Reden voor het NOOM om de samenwerking aan te gaan met de Belastingdienst.

Enerzijds omdat het voor de Belastingdienst moeilijk is om deze kwetsbare groep te bereiken, anderzijds omdat het NOOM een beroep kan doen op sleutelfiguren binnen de verschillende gemeenschappen die weten wat er speelt en die oudere migranten wel kunnen bereiken en bijstaan.

Op 21 november 2016 vond de aftrap plaats van dit bijzondere samenwerkingstraject. Op deze dag verkenden 35 sleutelfiguren van het NOOM en medewerkers van de Belastingdienst samen de problematiek. Er werd uitgewisseld over de betekenis van de ontwikkelingen bij de Belastingdienst voor oudere migranten. Bovendien werd gebrainstormd over de stappen die gezet moeten/kunnen worden om te faciliteren dat ook oudere migranten zoveel mogelijk eigen regie krijgen of houden. Tijdens de dag is geïnterviewd welke vragen en knelpunten er zijn en in hoeverre hierop passend antwoord wordt gegeven. Wat blijft onopgelost of gaat ronduit mis in de praktijk? Wat is nodig om dat te voorkomen?

De aanwezigen bevestigden dat een grote groep ouderen in financiële problemen geraakt, waardoor zij hun huur en zorgverzekering niet meer kunnen betalen, terwijl vervolgens blijkt dat zij geen huurtoeslag of zorgtoeslag hebben aangevraagd. Hadden zij dat wel gedaan was hen een hoop ellende bespaard gebleven. Een deel van deze ouderen weet echter niet dat zij in aanmerking komen of denkt onterecht dat zij niet aan de voorwaarden voldoen. Hierover bestaan veel misverstanden. Ook over het tijdig doorgeven van wijzigingen. Te vaak denkt men: 'De Belastingdienst weet alles al!' en wordt men achteraf geconfronteerd met het terugbetalen van teveel ontvangen toeslagen. Tot slot leven er ook veel (onbeantwoorde) vragen over het bezit van een woning in het land van herkomst.

Drempels verlagen

Ook als het gaat om de digitale ontwikkelingen is er een wereld te winnen: de eigen digitale postbus (Berichtenbox) activeren of iemand anders machtigen om digitaal je belastingzaken te regelen, is zelfs voor een aantal deelnemers – geen van allen digibeet – nog een brug te ver.

Vastgesteld wordt dat migrantenouderen een nog hogere drempel ervaren met betrekking tot de Belastingdienst dan hun Nederlandse leeftijdgenoten. Aan het einde van de bijeenkomst was de gezamenlijke uitdaging dan ook duidelijk: Hoe kunnen we die drempel - die door de digitalisering nog hoger dreigt te worden - verlagen?

‘Samen digitaal’ is een samenwerkingstraject waarin oudere migranten en hun mantelzorgers, vrijwilligers en sleutelfiguren van het NOOM en de Belastingdienst van en met elkaar leren. De startbijeenkomst was hierin onmisbaar. Met de naar voren gebrachte signalen en de geformuleerde uitdaging helder voor ogen hebben de Belastingdienst en NOOM een training voorbereid. Op 30 januari en 4 februari 2017 zijn in totaal 37 voorlichters opgeleid. Zij gaan in 2017 migrantenouderen informeren wat de ontwikkelingen bij de Belastingdienst praktisch voor hen betekenen, waar en bij wie zij terecht kunnen met hun vragen, wat de do's (maar vooral ook wat de don'ts) zijn als het gaat om digitaal communiceren met de overheid in het algemeen en de belastingdienst in het bijzonder.

3.5. Ouderen in de Wijk

Met een conferentie op 14 april 2016 ging het project ‘Ouderen in de Wijk’, een samenwerkingsverband van de bibliotheken van Utrecht, Den Haag, Rotterdam, Amsterdam en Mira Media, officieel van start. De gezamenlijke bibliotheken signaleren dat steeds meer ouderen in de grote steden te maken hebben met een laag inkomen en op een of andere manier sociaal uitgesloten zijn of dreigen te raken. Onder hen zijn ook veel ouderen met een migratieachtergrond. De bibliotheken rekenen het uitdrukkelijk tot hun taak om deze mensen een plaats te bieden, ontmoeting te faciliteren en bovendien toegang te geven tot allerlei vormen van informatie en ondersteuning, bijvoorbeeld op het gebied van financiële zelfredzaamheid en digitale vaardigheden.

Het NOOM zag hier direct mooie kansen voor de migrantenouderen en hun organisaties. Daarom heeft het NOOM vanaf het begin samengewerkt met ‘Ouderen in de Wijk’. Tijdens de startconferentie verzorgden de coördinatoren van het NOOM, Jeanny Vreeswijk-Manusiwa en Lucía Lameiro García een workshop over de specifieke problematiek van oudere migranten. Ook verscheen een interview met Lucía Lameiro in de digitale nieuwsbrief van Mira Media.

Het is van doorslaggevend belang voor het slagen van dit project dat de activiteiten zich niet alleen binnen de muren van de bibliotheken zullen afspelen. De bibliotheek moet ook naar de mensen toe. Vervolgens is het van belang dat de ouderen die in de bibliotheek komen, zich welkom voelen en zij daar terecht kunnen voor al hun vragen, waar nodig in de eigen taal.

Lucía Lameiro García, coördinator van het NOOM

Op 21 juni 2016 volgde een training voor bibliotheekmedewerkers. Voor oudere migranten is de stap naar de bibliotheek niet vanzelfsprekend. Om hen van dienst te zijn

met informatie, lees- en kijkplezier is wel iets extra's nodig. De NOOM-coördinatoren gingen met de medewerkers aan de slag rond de vragen: Hoe bereik je migrantenouderen? Hoe maak je contact? En wat betekent dat voor jou als professional? Daarbij werd het belang van de eigen culturele bagage benadrukt. Iedereen draagt deze met zich mee. Dat geldt niet alleen voor migranten, maar ook voor mensen die hier geboren zijn. Deze culturele bagage doet mee in ieder contact. Verschillen mogen er zijn. Maar het is wel zaak om een goede aansluiting te vinden.

Het succes van de eerste contacten over en weer hebben ertoe geleid dat het NOOM officieel partner is geworden in 'Ouderen in de Wijk'. Op donderdag 16 maart 2017 zetten directeur van de Openbare Bibliotheek Utrecht Ton van Vlimmeren en NOOM-voorzitter Bouchaib Saadane hun handtekening onder de samenwerkingsovereenkomst.

Verwijzingen

Voor het interview met Lucía Lameiro García in de nieuwsbrief van Mira Media, zie: <http://www.miramedia.nl/ouderen-in-de-wijk/hoe-hou-je-een-migrantenorganisatie-aan-boord.htm>

Voor meer informatie over de training aan de bibliotheekmedewerkers voor Ouderen in de Wijk, zie: [http://www.miramedia.nl/ouderen-in-de-wijk/de-kunst-van-het-verleiden-van-\(migranten\)ouderen.htm](http://www.miramedia.nl/ouderen-in-de-wijk/de-kunst-van-het-verleiden-van-(migranten)ouderen.htm)

3.6. Samenredzaam

'Samenredzaam' is ontstaan uit een samenvoeging van oorspronkelijk drie afzonderlijke projecten, te weten: 'Is Alles Besproken', 'Mondzorg' en 'Weet Wat U Slikt'. De gemeenschappelijke basis van deze drie onderwerpen is gelegd door het NUZO, het Netwerk Utrecht Zorg Ouderen. Een netwerkplatform dat bestaat uit een vertegenwoordiging van ouderendelegaties, zorgorganisaties, welzijnsorganisaties en gemeenten. Ook het NOOM neemt aan dit netwerk deel dat zich ten doel stelt ondersteuning te bieden aan de ouder wordende mens om zo lang mogelijk zelfstandig en zo prettig mogelijk te kunnen

functioneren in de eigen omgeving. Maar wat betekent dit? Hoe doe je dat? Wat is daar voor nodig? En welke bijdrage leveren deze drie onderwerpen in het dagelijks leven? (Zie ook paragraaf 2.3.)

Om te beginnen vraagt dit dat de oudere duidelijk krijgt wat voor hem/haar belangrijk is om zich goed te voelen. Dat is voor ieder mens heel persoonlijk. Er zijn echter universele terreinen die bepalend zijn voor - wat we verstaan onder - kwaliteit van leven en die bepalend zijn voor het individuele welbevinden. Deze factoren zijn gezondheid, zowel lichamelijk als psychisch, sociale en fysieke leefomgeving, de mate van regie en zingeving bijvoorbeeld door religie of levensovertuiging. Bewustwording, dus in gesprek gaan met jezelf en anderen hierover is een eerste stap. Het kenbaar maken aan je directe omgeving wat voor jou belangrijk is opent de weg naar mogelijkheden (en vaak oplossingen) en maakt mensen 'samenredzaam'. Dit thema komt aan de orde bij 'Is Alles Besproken?' Niets hoeft gezegd te worden maar de mogelijkheid die geboden wordt om onderwerpen bespreekbaar te maken geeft velen op een plezierige manier inzicht.

Spreeken met elkaar doen we echter met onze mond. Maar wat nu als mensen zich schamen om te spreken, omdat ze een slecht gebit hebben of niet fris uit de mond ruiken? Of moeilijk uit hun woorden komen? Kennis over het belang van een goede mondhygiëne blijkt in de praktijk onvoldoende. Een goede gebitsverzorging en mondhygiëne speelt echter een niet te onderschatten rol bij onze communicatie. Daarnaast is een slechte verzorging of het niet goed kauwen oorzaak van veel lichamelijke klachten. Ook dit onderwerp bespreekbaar maken geeft inzicht in wat de oudere er zelf aan kan (laten) doen. Dit gebeurt tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten 'Mondzorg'.

Een goed verzorgd gebit kan echter worden aangetast door hetgeen we slikken, zoals bepaalde medicijnen. Of andersom een slecht gebit kan er ook voor zorgen dat we bepaalde medicijnen niet in kunnen nemen. Veel oudere mensen slikken medicijnen en er leven veel vragen over het gebruik ervan. Deze vragen variëren van 'Kan ik de vrij-verkrijgbare middelen van een drogist zonder bezwaar gebruiken?', 'Kan ik alles eten en drinken in combinatie met geneesmiddelen?' en: 'Waarom krijg ik steeds een ander doosje?', 'Waarom en wanneer moet ik voor geneesmiddelen betalen?', tot: 'Wat moet ik doen als ik het allemaal niet meer overzie of niet goed begrijp?'. Al deze vragen worden besproken tijdens de bijeenkomsten 'Weet Wat U Slikt?'.

De drie projectleiders van de projecten 'Is alles besproken', 'Weet wat u slikt' en 'Mondzorg' zijn samen met het NUZO vanaf zomer 2016 bezig met het breed implementeren van hun projectopbrengsten onder de noemer 'Samenredzaam'. Er zijn inmiddels contacten gelegd met zo'n 12 gemeenten in de brede regio Utrecht. Deze hebben geleid tot concrete afspraken over het organiseren van bijeenkomsten voor ouderen in Bilthoven, Mijdrecht en de stad Utrecht. Met de andere gemeenten zijn we nog in gesprek om geschikte data te vinden.

**Alles bespreken
Bijeenkomst**

Gratis

**ma. 8 mei • 13.00 - 14.30 uur
de Bibliotheek Overvecht**

Bespreekbaar maken van belangrijke onderwerpen.
Zoals: is mijn woning wel geschikt als ik ouder word?
Heb ik nu en straks genoeg steun? Wat wil ik in de toekomst?

www.bibliotheekutrecht.nl

de Bibliotheek
Utrecht

In onze gesprekken met gemeenten merken we aanzienlijke verschillen in hun aanpak van zorg en welzijn voor ouderen. Vele spelers zijn erbij betrokken en de gemeente vervult soms een faciliterende en soms een coördinerende rol of is nog in het stadium van ontwikkeling van beleid rondom dit thema. Ons aanbod vanuit 'Samenredzaam' is bij sommige gemeenten aanleiding geweest om het onderwerp zorg voor ouderen (opnieuw) op de agenda te zetten en hierover in gesprek te gaan met zowel de ouderen, als de lokale zorg- en welzijnsorganisaties.

De bijeenkomsten worden gedurende het project door de projectleiders verzorgd, steeds in samenwerking met de stakeholders ter plaatse. Deze stakeholders kunnen de bijeenkomsten in de toekomst zelf verzorgen als onderdeel van hun reguliere activiteitenprogramma c.q. aanbod. Waar mogelijk proberen we ons aanbod in te bedden in bestaande initiatieven en activiteiten voor ouderen, maar 'Samenredzaam' kan ook een mooie aanleiding vormen om met een nieuwe groep ouderen aan de slag te gaan.

De looptijd van het implementatietraject is van 1 juli 2016 tot 1 juli 2017. Om de borging op lange termijn veilig te stellen, wordt veel aandacht besteed aan infrastructuur en organisatie van de bijeenkomsten in de toekomst. Hierdoor zullen de meeste bijeenkomsten in het najaar van 2017 of voorjaar 2018 plaatsvinden. ZonMw heeft positief gereageerd op het verzoek tot een budgetneutrale verlenging van het project.

3.7. Dementie

De belangstelling voor migrantenouderen met dementie neemt met de jaren toe. Dat is hard nodig, want hun aantal groeit snel. In de migrantengemeenschappen is nog veel sprake van onwetendheid over deze ziekte. Taboes en schaamte staan het spreken over de ziekte en het zoeken van adequate ondersteuning vaak (nog) in de weg. Signalering, herkenning en diagnostisering van de ziekte zijn moeilijk. Daarom houdt het NOOM zich al jaren bezig met dementie. Veel nadruk heeft steeds gelegen op het gesprek in de gemeenschappen zelf. Daarnaast werkt NOOM samen met partners in de zorg om een steentje bij te dragen aan noodzakelijke verbeteringen.

Op 9 mei 2016 gaf het NOOM medewerking aan een bijeenkomst ter gelegenheid van een werkbezoek van staatssecretaris Van Rijn van VWS aan het MC Slotervaart. Jos van Campen, geriater aan het MC Slotervaart schetste het probleem dat de migrantenouderen vaak in een veel te laat stadium bij de huisarts komt. Zorgverlening komt daardoor laat op gang.

Salih Gürbüz, mantelzorger van Turkse afkomst, deelde zijn ervaringen als mantelzorger voor zijn moeder. Hij vertelde over de taboes en de plicht die de kinderen voelen om voor de ouders te zorgen. Hoogleraar Anne Mei The sprak over het belang van de benadering van de sociale kant van dementie.

Tijdens de discussie gaf Van Rijn onder andere aan dat er nog veel werk te doen is aan kwaliteitsverbetering in de zorg en dat er nog meer gemeenschapszin nodig is in de Nederlandse samenleving. In die zin zouden we van andere culturen kunnen leren, zo stelde de staatssecretaris. Vanuit het NOOM werd ingebracht dat het met de nodige tijd, aanpak en middelen goed mogelijk is om oudere migranten en hun netwerk te bereiken. Het NOOM heeft hierin veel te bieden.

Op 29 september 2016 promoveerde neuropsycholoog Özgül Uysal-Bozkir aan de Universiteit van Amsterdam. Haar proefschrift kreeg veel aandacht in de media. Ouderen uit Marokko en Turkije en Surinaamse ouderen met een Hindoestaanse achtergrond hebben drie tot vier keer vaker kans op dementie dan hun Nederlandse leeftijdgenoten. Ook hebben zij veel vaker last van milde beperkingen van het geheugen en denkvermogen. Dat alles bleek uit haar promotieonderzoek, zo toonde het onderzoek van Uysal-Bozkir onder 2254 ouderen aan. Ook nam de promovenda de Cross-Culturele Dementiescreening test onder de loep. Op diverse manieren heeft het NOOM medewerking gegeven aan het onderzoek.

In het najaar van 2016 ging het NOOM samenwerking aan met het Transmuraal Netwerk Midden-Holland. Als onderdeel van een groter project zijn voorbereidingen getroffen voor het uitrollen van voorlichtingsbijeenkomsten bij Marokkaanse groepen in Gouda. Dat heeft ertoe geleid dat op 12 januari 2017 door NOOM een training is gegeven aan 6 sleutelfiguren die een centrale rol gaan spelen in deze voorlichtingen. MOBiN, de Marokkaanse Ouderen Bond in Nederland en lidorganisatie van NOOM werkt ook mee. Op basis van ervaringen in eerdere projecten heeft NOOM het te gebruiken voorlichtingsmateriaal geselecteerd en ter beschikking gesteld.

3.8. Website: www.netwerknoom.nl

De website van het NOOM functioneert als vraagbaak voor onze achterban, maar ook voor derden die meer informatie willen over de specifieke aandachtspunten ten aanzien van oudere migranten. We zijn er ons van bewust dat voor veel migrantenouderen internet niet de aangewezen plaats is om informatie voor zichzelf te vinden. Zij worden met name bereikt via bijeenkomsten op lokaal niveau, op plaatsen waar zij regelmatig samenkomen. De NOOM-website heeft vooral een functie naar de honderden vrijwilligers die als bestuurders, voorlichters en gespreksbegeleiders, intermediairs en adviseurs, en als organisatoren van ontmoeting actief zijn. Daarnaast is de website een belangrijke vindplaats voor iedereen die op zoek is naar informatie over (de netwerken van) ouderen migranten en/of samenwerkingspartners.

Maandelijks wordt de website geactualiseerd met de laatste nieuwsberichten vanuit het NOOM. Waar nodig worden periodiek de teksten over de projecten bijgewerkt met de recente ontwikkelingen en aandachtspunten. Steeds vaker worden oproepen van derden geplaatst om mee te werken aan onderzoeken en projecten.

In 2016 telde de website ruim 5.600 unieke bezoekers. 75% daarvan waren nieuwe bezoekers.

3.9. Digitale nieuwsbrief

De digitale nieuwsbrief is een onmisbaar instrument binnen een netwerkorganisatie als het NOOM. De nieuwsbrief biedt informatie over de activiteiten en projecten van het NOOM zelf, belangrijke activiteiten en hoogtepunten binnen de lidorganisaties, actuele ontwikkelingen, presentaties, handboeken en publicaties die van belang zijn voor vrijwilligers en professionals die werken voor/met oudere migranten. Via de digitale nieuwsbrief onderhoudt het NOOM de relaties met de vele actieve vrijwilligers in de achterban en belangstellende professionals en vrijwilligers van andere organisaties en overheden.

Aan het einde van 2016 naderden we het aantal van 1.700 abonnees. De nieuwsbrief is in 2016 tienmaal verschenen.

3.10. Informatieverspreiding, beeldvorming en zichtbaarheid

Beeldvorming

Het NOOM heeft het werken aan een positievere beeldvorming over oudere migranten hoog in het vaandel staan. Eigenlijk speelt dat mee in alle activiteiten die we ondernemen. Op alle mogelijke manieren doen we ons best om te laten zien dat migrantenouderen wel degelijk mee willen en kunnen doen in de Nederlandse samenleving. Het is belangrijk om de eigen kracht en kleur zichtbaar te maken. Bij een deel van de activiteiten staat de beeldvorming als uitdrukkelijk doel op de eerste plaats.

Zichtbaarheid oudere migranten

Het NOOM rekent het ook uitdrukkelijk tot zijn taak om migrantenouderen zichtbaar te maken. Dat gebeurt in onze eigen projecten, maar heel vaak bereiken ons verzoeken of er ook ouderen met een migratieachtergrond bereid zijn om mee te werken aan een fotoproject, een film, een expositie of een interview voor een website. Ook in 2016 heeft het NOOM zo de rol als bemiddelaar op zich genomen.

Informatieverspreiding en kennisoverdracht

In het kader van de informatieverspreiding en kennisoverdracht naar derden is het belangrijk dat zowel de bureaumedewerkers als de bestuursleden en waar mogelijk ook actieve vrijwilligers presentaties en inleidingen geven om zo de aandacht te vestigen op de wensen en behoeften, kwaliteiten en ervaringen van oudere migranten. Daarnaast verwoordde het NOOM ook via adviesgesprekken, artikelen, interviews en in onderzoeken de wensen en behoeften van de oudere migranten, alsook door deelname aan klankbordgroepen en panelbijeenkomsten.

Om een beeld te geven van de verscheidenheid van dit soort activiteiten noemen we er hier een aantal voorbeelden van presentaties, workshops, interviews en dergelijke die in het verslagjaar buiten het kader van elders vermelde projecten hebben plaatsgevonden:

- Deelname aan Begeleidingscommissie bij het promotieonderzoek 'Advance Care Planning in de huisartsenpraktijk (2015-2018)
- Ondersteuning van de totstandkoming van herinneringskoffer en Kaapverdiaans kookboek, beide ontwikkeld door Stichting Emanuel in Rotterdam voor en door Kaapverdiaanse ouderen (2015-2017)

- Bijdrage aan projectontwikkeling 'Coach aan de keukentafel' in Rotterdam. In de tweede helft van 2017 zal bekend worden of hiervoor voldoende financiering gevonden kan worden.
- Deelname in de jury van de Nationale Zorgvernieuwingsprijs 2016 (initiatief van ZonMw en VSBfonds. Deze was gewijd aan het thema 'Zorg voor welzijn van oudere migranten' (2016)

Tijdens de prijsuitreiking van de Zorgvernieuwingsprijs op 29 november 2016

- Medewerking aan training van vrijwilligsters en mantelzorgsters bij Dona Daria, Kenniscentrum emancipatie in Rotterdam, over de methodiek 'Mijn Leven in Kleur'. Deze aanpak is ontwikkeld door Reliëf, christelijke zorgaanbieder, in samenwerking met het NOOM en verschenen in 2015. 'Mijn Leven in Kleur' is een methode om met oudere migranten in gesprek te gaan over hun leven. Dat kan in groeps- en individuele gesprekken. (26 januari 2016)
- Deelname aan Ronde Tafel Overleg Ouderen en Preventie georganiseerd door Schuttelaar en Partners (Den Haag, 27 januari 2016)
- Organisatie van brainstorm tussen sleutelfiguren uit diverse gemeenschappen en de makers van 'Steffie' (website voor laaggeletterden) over mogelijkheden ten behoeve van oudere migranten (13 april 2016)
- Presentatie over aanpak, ervaringen en resultaten van het project 'Oud en wijs genoeg?!' (uitgevoerd in samenwerking met Dona Daria in Rotterdam) voor de werkgroep Kleurrijke Dagen, samenwerkingsverband in Amsterdam Nieuw West (21 april 2016)

- Deelname aan projectgroep Geloven in samen leven, een netwerk van lokale groepen, die initiatieven (willen) ontplooiën op het gebied van interreligieuze ontmoeting (25 mei 2016).
- Deelname aan Logius Burgerpanel en diverse bijeenkomsten 'Maatschappelijke dienstverleners' van de Belastingdienst.
- Organiseren gesprek sportaanbieder City Gym in Rotterdam met enkele sleutelfiguren van organisaties van oudere migranten om te brainstormen over beweegactiviteiten voor ouderen. Dit heeft geresulteerd in een samenwerking met Stichting Zorgcocon Kwido Pa Anciano (22 juni 2016)
- Deelname aan expertmeeting van de Henny Verhagen Stichting Leerstoel ter voorbereiding op de instelling van een leerstoel met als thema 'De invloed van diversiteit (etniciteit, cultuur, SES) op de gezondheid, de veerkracht en het herstel van oudere vrouwen' (30 juni 2016)
- Les over oudere migranten in het kader van de opleiding van wijkverpleegkundigen en praktijkondersteuners van de InHolland Academy in Amsterdam (12 oktober 2016).
- Bijdrage aan VIP dag Zorg Verandert in Utrecht (31 mei 2016).
- Deelname aan 28ste landelijke Chinese ouderendag van Chun Pah in Rijssenburg (30 augustus 2016).
- Les over oudere migranten in het kader van de opleiding van wijkverpleegkundigen en praktijkondersteuners van de InHolland Academy in Amsterdam (12 oktober 2016).
- Interview ten behoeve van het rapport 'Ouder worden in Nederland', van de Wiardi Beckman Stichting. Dit rapport, met de resultaten van het laatste Van Waarde Lokaal-onderzoek, bestaat uit aanbevelingen en een selectie van interviews die de WBS in 2016 organiseerde met 66-plussers, mantelzorgers en mensen die in de zorg werken. Zie pag. 290-293 voor het interview met het NOOM:
<https://www.wbs.nl/publicaties/rapport/ouder-worden-nederland>
- Bijdrage aan symposium 'Alles is gezondheid' in het kader van het Nationaal Programma Preventie (2 november 2016).
- Bijdrage aan viering van 20 jaar LSMO (5 november 2016).
- Deelname aan consultatieronde Palliantie ZonMW (18 november 2016).

50PlusBeurs

Inmiddels mag het wel een traditie genoemd worden: het NOOM heeft zich ook in het verslagjaar weer laten zien op de 50Plusbeurs. Vijf hele dagen, dinsdag 20 september tot en met zaterdag 24 september 2016, kwamen ouderen uit het hele land kijken, luisteren, meedoen en informatie halen bij de vele organisaties die zich hier presenteren en genieten van allerlei optredens. Het thema van 2016 was 'Inspirerende ontmoetingen'. Daar deed het NOOM natuurlijk graag aan mee.

De NOOM-stand stond in de hal waar ook politieke partijen en andere ouderenorganisaties te vinden waren. Voor oudere migranten die de beurs in groten getale kwamen bezoeken, fungeerde onze stand als ontmoetingspunt. Er was informatie te vinden over de lidorganisaties en de lopende projecten van NOOM. Ouderen konden er echter ook hun bloeddruk laten meten en gericht advies krijgen van een verpleegkundige. Ook besteedden we aandacht aan de kaartenactie 'Stop de stapeling' van de gezamenlijke ouderenorganisaties en werden de vele ouderen die de NOOM-stand bezochten geholpen bij de aanmelding voor het landelijk onderzoek 'Mijn kwaliteit van leven'.

Dankzij de medewerking van de beursorganisatie konden ook dit jaar weer veel oudere migranten komen proeven van de sfeer van de 50PlusBeurs. Daardoor hebben zo'n 3.000 migrantenouderen kunnen meegenieten van alles wat er te beleven viel.

Fos'ten (Surinaamse 50+ vrouwen) organiseerde een themabijeenkomst tijdens de beurs. Deze was gewijd aan het thema: 'Stop de bezuiniging op ouderen'. Lucía Lameiro García, coördinator van NOOM, hield een inleiding over de financiële situatie van migrantenouderen. Ook bij Fos'ten werden veel kaarten van de actie 'Stop de stapeling' ingevuld.

Ontmoetingen bij de stand van NOOM

↑
Bloeddruk meten en
Voorlichting geven over
Het project 'Bekend maakt Bemind'

Op de 50PlusBeurs bekijkt Twie Tjoa haar eigen beeltenis – levensgroot. De FNV koos haar als 'beeld' om Zichtbaar te maken dat de FNV er is voor iedereen. Het NOOM is trots dat we Twie tot onze bruggenbouwers mogen rekenen!

Medewerkers van Mijinkwaliteitvanleven.nl helpen ouderen om zich aan te melden voor de digitale vragenlijst, waarmee zij de kwaliteit van hun leven kunnen meten. Door de in te vullen kunnen ook migrantenouderen laten horen hoe het met hen gaat.

Hoofdstuk 4 *Empowerment*

Vertrouwen op eigen kracht: het is de centrale boodschap die momenteel wordt afgegeven door de overheid. Voor de oudere migranten is dat niet nieuw. Dat was wat hen destijds dreef om de stap tot migratie naar Nederland te maken. Of – als er geen sprake was van eigen keuze – op zijn minst wat ze hier hebben moeten doen om een nieuw bestaan op te bouwen.

Dit versterken van eigen kracht komt terug in alle projecten en activiteiten van het NOOM. In dit hoofdstuk beschrijven we de projecten waar empowerment dé centrale insteek is en de activiteiten die het NOOM heeft ontwikkeld ten behoeve van de deskundigheidsbevordering van de vrijwilligers. Hoe beter zij zijn toegerust, des te beter kunnen zij al die uiteenlopende activiteiten met en voor migrantenouders vormgeven en uitvoeren.

4.1. **Zorg Verandert**

In 2015 startte de samenwerking binnen het landelijk programma 'Zorg Verandert' onder penvoerderschap van Ieder(in) en gesteund door het Ministerie van VWS. Diverse cliënten-, patiënten- en belangenorganisaties zetten zich gezamenlijk in om mensen bij te staan in hun zoektocht naar betere, passende oplossingen bij hun vraag naar ondersteuning en zorg, binnen de veranderende maatschappelijke kaders.

Verwijzing

Website Zorg Verandert: <https://www.zorgverandert.nl/>

Informatieve bijeenkomsten

Binnen 'Zorg Verandert' heeft het NOOM een plaats gekregen in het traject Makkelijk Nederlands. In dat traject werd het mogelijk gemaakt tegemoet te komen aan de enorme behoefte aan informatie in de achterban van NOOM. Al enkele jaren was het ons duidelijk dat de reguliere informatie van de overheid over de veranderingen op het gebied van welzijn en zorg de migrantenouders maar mondjesmaat bereikte. Er heerste grote ongerustheid als gevolg van de stijgende zorgkosten en gebrek aan kennis waar men met vragen naar toe kon.

In de zomer van 2015 is het NOOM gestart met informatiebijeenkomsten in een interactieve opzet om de ouders en mantelzorgers nader te informeren over de kernpunten van de veranderingen (meer zelf doen, het eigen netwerk inschakelen, meer zelf betalen). Direct bleek hoe groot de belangstelling was. Die grote belangstelling hield aan in 2016. In het

verslagjaar organiseerden de speciaal opgeleide voorlichters 257 informatiebijeenkomsten over de veranderingen in welzijn en zorg.

Informatiebijeenkomst in Amsterdam

De informatie was speciaal toegespitst op de behoefte van migrantenouderen. Er was aandacht voor de ontwikkelingen op hoofdlijnen en wat deze voor hen betekenen, de mogelijkheden van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de stappen om te komen tot een aanvraag in de Wmo, het keukentafelgesprek en de cliëntondersteuning, de zaken waarvoor men terecht kan bij de zorgverzekeraar, en de mogelijkheden van de Wet langdurige zorg (Wlz). De voorlichters konden zelf bepalen hoe een voorlichtingsbijeenkomst werd ingevuld, op basis van hun eigen kennis en ervaring met de hen bekende groepen. Soms werden ook meerdere bijeenkomsten voor dezelfde groep georganiseerd. Er was tijd voor vragen en interactie tussen de deelnemers.

In totaal zijn in 2015 en 2016 in de 421 voorlichtingsactiviteiten ruim 14.000 ouderen en mantelzorgers binnen de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Chinese, Molukse, Caribische, Zuid-Europese, Indische, Indonesische en diverse vluchtelingengemeenschappen bereikt.

De achterstand in alle migrantengemeenschappen is aanzienlijk. Heel vaak horen we – in gesprek met de mensen – dat ze niets of maar heel weinig weten van de ontwikkelingen die gaande zijn. Wel merken de mensen dat de eigen bijdragen hoger worden en toegezegde ondersteuning naar beneden gaat. Wij kunnen uitleggen waarom dat gebeurt. Deelnemers de gelegenheid geven om hun zorgen te uiten en vragen te stellen, vanuit hun eigen situatie. Dat is hard nodig, want de communicatie vanuit de rijksoverheid en de gemeenten bereikt onze groepen nauwelijks. Onze organisaties vormen een schakel, die steeds belangrijker wordt.

Bouchaib Saadane, voorzitter van het NOOM in de nieuwsbrief van NOOM van maart 2016

Als projectleider zorg ik ervoor dat ik regelmatig ook zelf voor de groepen sta. Dan weet ik hoe mensen reageren, wat hun vragen zijn. Mij valt op dat veel migrantenouderen en hun familieleden erg ongerust en ook boos zijn over de veranderingen. Vaak ervaren zij de verminderde zorg en afwijzing bij een

ondersteuningsvraag als uitsluiting. Zelf probeer ik in een bijeenkomst ruimte te geven om deze gevoelens te uiten. Vaak zijn de voorbeelden die ze geven echt schrijnend. Pas daarna kan ik aangeven dat zij niet de enigen zijn die hiermee geconfronteerd worden. Ik vind het zeer alarmerend dat onze mensen zich zo uitgesloten voelen.

Wat wij doen in de bijeenkomsten is mensen weer laten aansluiten op de grote maatschappelijke ontwikkelingen. Door hen te informeren en persoonlijk te betrekken, en aandacht te geven aan hen als specifieke groep, helpen we de migrantenouderen zichzelf in die ontwikkelingen te plaatsen – samen met andere groepen in de samenleving. We laten hen zich weer onderdeel voelen van het geheel in plaats van zich uitgesloten te voelen. Het is dringend noodzakelijk dat we onze groepen aangesloten houden en het groeiende isolement een halt toeroepen. Daar is meer voor nodig dan dit. Maar wij leveren absoluut een essentiële bijdrage waar overheden en andere organisaties de migrantenouderen niet weten te bereiken.
Yvonne Heygele, projectleider 'Zorg Verandert' voor NOOM in de nieuwsbrief van NOOM van maart 2016

*Rollenspel over het keukentafelgesprek tijdens een bijeenkomst
voor Chinese ouderen in Eindhoven*

Vanaf juni 2016 zijn de informatiebijeenkomsten langzaam afgebouwd om plaats te maken voor gespreksbijeenkomsten in kleine groepen.

Terugkomdag

In een campagne als 'Zorg Verandert' is het uiteraard van groot belang goed contact te houden met de vrijwilligers die door heel Nederland bijeenkomsten organiseren en begeleiden. Daarom organiseerden NOOM en Zorg Verandert op 4 april 2016 een terugkomdag voor de vrijwilligers.

In het ochtendprogramma zijn de resultaten van de informatieve bijeenkomsten en de opgevangen signalen besproken. In groepjes hebben de vrijwilligers zich gebogen over de vraag: Wat is nodig voor de achterban op grond van de signalen die we krijgen?

In het middagprogramma werd vooruitgekeken en aandacht besteed aan verdieping en kwaliteitsverhoging. In twee workshops kregen de deelnemers een aanpak aangereikt voor verdere verdieping / vervolgactiviteiten. Thema's hiervoor waren 'Oud worden, hoe doe je dat?' en 'Werken aan het eigen netwerk, samenredzaam in de praktijk'.

Aan de terugkomdag namen, naast de organisatoren en workshopleiders van NOOM en Zorg Verandert, 65 vrijwilligers deel.

Trainingen gespreksbegeleiding

Omdat het de bedoeling was om een omslag te maken van informatieve naar gespreksbijeenkomsten zijn voor en na de zomer van 2016 vier trainingen gegeven voor 60 voorlichters die zich verder wilden scholen in gespreksbegeleiding. Deze trainingen vonden plaats op 29 juni bij Dona Daria in Rotterdam, op 16 september bij NOMB in Tilburg, op 24 september bij Swon het seniorennetwerk in Nijmegen en op 28 september bij CABO Amsterdam.

De trainingen bestonden uit twee gedeelten. In het ochtendprogramma werden oefeningen gedaan in gespreksbegeleiding, in de middag gingen de deelnemers aan de slag met de dialoogmethodiek. Deze methodiek is door Zorg Verandert omarmd als goede aanpak om gesprekken op gang te brengen over de betekenis van de veranderingen in welzijn en zorg tussen burgers onderling. In een dialooggesprek is veel ruimte voor het uitwisselen van ervaringen en stimuleert de gespreksbegeleider deelnemers om na te denken over hun wensen voor de toekomst en te benoemen welke stappen zij zouden kunnen zetten om die wensen te realiseren.

Tijdens de training kregen de deelnemers uitgebreid de gelegenheid om samen na te gaan op welke wijze ze deze aanpak met succes zouden kunnen inzetten in hun eigen groepen. Ze gaven elkaar feedback op ideeën en kregen ook adviezen en voorbeelden van de trainers mee.

Training gespreksbegeleiding in Nijmegen

Gespreksbijeenkomsten

Vanaf de zomer van 2016 startten de gespreksbijeenkomsten 'Zorg Verandert' in de groepen van migrantenouderen en mantelzorgers. Soms moesten gespreksbegeleiders even wennen aan een nieuwe rol, nu ze geen voorlichting meer gingen geven. Het kwam ook voor dat deelnemers vreemd opkeken. Ze waren eraan gewend dat iemand hen kwam vertellen wat belangrijk was en nu moesten ze dat zelf bedenken en formuleren. Maar al snel kwamen de eerste enthousiaste verslagen en reacties binnen.

In sommige gevallen lukte het echter maar moeizaam om deelnemers zelf te laten praten. Men was afwachtend en bang om iets over zichzelf te vertellen. Dat vroeg veel van de gespreksbegeleiders, die overigens steeds meer ervaren raakten en creatieve vragen bedachten om het gesprek te openen. Opvallend is dat veel gesproken wordt over de plek waar men oud wil worden. Voor veel migrantenouderen speelt de vraag over teruggaan of hier blijven nog steeds een belangrijke rol. Een ander punt dat vaak aangeroerd wordt is het nemen van eigen beslissingen. Dat geldt vooral voor oudere vrouwen uit de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen. In hun leven is vaak alles voor hen beslist. Dus de vraag naar eigen wensen is voor hen heel moeilijk in te vullen. Het is duidelijk dat hier veel meer tijd voor nodig is, maar de bijeenkomsten brengen veel nieuwe gedachten op gang. Wat voor de één een klein stapje kan lijken, kan voor anderen het overwinnen van een grote barrière zijn.

In 2016 hebben 82 gespreksbijeenkomsten plaatsgevonden, waaraan ruim 900 migrantenouderen en mantelzorgers hebben meegedaan.

De gespreksbijeenkomsten brengen de campagne 'Zorg Verandert' een stap verder. Terwijl in de informatieve bijeenkomsten deelnemers vooral hun zorgen en frustraties uitten naar aanleiding van de stijgende zorgkosten, en verhalen naar voren brachten over een vergeefse zoektocht naar ondersteuning en zorg, verlopen de gesprekken nu in een meer positieve en onderzoekende sfeer. Deelnemers worden actief gestimuleerd naar de toekomst te kijken en om zich heen te kijken naar wat mogelijk is. Dat is grote winst en vraagt om verdere verdieping.

Turkse oudere vrouwen in dialoog

Begeleiding en monitoring

Vanaf de start van de campagne 'Zorg Verandert' zorgt het NOOM voor begeleiding van de vrijwilligers. De voorlichters/gespreksbegeleiders leveren van alle bijeenkomsten inhoudelijke verslagen in bij het NOOM-bureau. Door middel hiervan wordt zichtbaar wat goed loopt en waar de vrijwilligers vragen hebben. Zo nodig neemt de projectleider contact op om hierover verder te praten, extra informatie op te halen en advies te geven. In een aantal gevallen zijn ook vrijwilligers met elkaar in contact gebracht om ervaringen uit te wisselen en elkaar te ondersteunen.

De verslagen bieden een schat aan informatie over signalen die komen uit de diverse groeperingen, maar ook over wensen en behoeften én over mogelijkheden tot hulp aan elkaar, het bespreekbaar maken van wensen met partner, kinderen en andere familieleden en voor gezamenlijke activiteiten binnen de eigen lokale organisatie. De vrijwilligers zijn goed in staat de signalen te plaatsen en te interpreteren. Ze beschrijven ook concrete voorvallen en ervaringen, zodat goed zichtbaar wordt wat mensen bezighoudt en waar perspectieven liggen. Zowel de lokale organisaties als het NOOM kunnen verder bouwen op deze waarnemingen en aanknopingspunten. In 2017 zal gewerkt worden om deze verdere slag te maken.

Naast de inhoudelijke verslagen wordt ook gewerkt met evaluatieformulieren vanuit het programma 'Zorg Verandert', die deelnemers aan het einde van een bijeenkomst invullen. Ook al waren die aangepast, de evaluatieformulieren stelden met name bij de informatieve

bijeenkomsten, waar soms veel mensen aanwezig waren, de voorlichters voor problemen. Door taalproblemen en laaggeletterdheid konden deelnemers de formulieren vaak niet zelfstandig invullen. Ook met de nodige begeleiding vroeg dat enorm veel tijd. Dus met regelmaat werd aangegeven dat niet gelukt was om de evaluatie naar behoren uit te voeren. Soms werd ook gekozen voor een gezamenlijke mondelinge evaluatie aan de hand van de gestelde vragen. Na enige tijd werd bovendien duidelijk dat de formulieren in de aanvankelijke vorm niet veel bruikbare informatie opleverde, ook weer als gevolg van een beperkte woordenschat en moeite met het formuleren van een 'oordeel' over de bijeenkomst.

Bij de gespreksbijeenkomsten ging het iets beter met het invullen van de evaluatieformulieren. Het feit dat de groepen kleiner waren hielp daarbij. Dat gaf de gespreksbegeleider meer gelegenheid om hierbij te assisteren. In 2017 is overgeschakeld op een nieuw formulier dat meer aansluit bij de nadruk op het formuleren van eigen mogelijkheden. Deze schriftelijke wijze van evalueren blijft moeizaam in de groepen van migrantenouderen, maar de opgehaalde formulieren geven wel een beeld. Uit de verwerking van de gespreksbijeenkomsten over de periode juni 2016 tot en met februari 2017 komt naar voren dat deelnemers heel positief zijn over de bijeenkomsten en dat ze deze als leerzaam hebben ervaren. Heel vaak wordt gevraagd om meer bijeenkomsten, wat aansluit op de reeds eerder genoemde behoefte aan informatie, maar ook op de behoefte om ervaringen te delen.

Gespreksbijeenkomst met Chinese ouderen in Den Haag

Workshops 'Welke stap zet jij?'

Vanuit het landelijk programma is in juni 2016 tweemaal de workshop 'Welke stap zet jij?' aangeboden aan de vrijwilligers van NOOM. Daarmee kregen zij gelegenheid om kennis te maken met een verdiepende workshop, die past in een drieluik van een basisdialooggesprek – workshop – terugkombijeenkomst om te bespreken wat deelnemers met de opbrengsten van de bijeenkomsten na enige tijd hebben gedaan.

De workshops hebben plaatsgevonden op 1 juni in Rotterdam en op 27 juni in Nieuwegein. Hieraan hebben 36 vrijwilligers deelgenomen.

Teken (of schrijf) je wensen voor de toekomst in de workshop 'Welke stap zet jij?'

Achteraf valt te constateren dat de timing niet helemaal goed uitpakte. Terwijl de vrijwilligers op het punt stonden om de omslag van informatie- naar gespreksbijeenkomsten te maken, liep de inhoud van de workshop eigenlijk iets vooruit op de trainingen gespreksbegeleiding die nog moesten gaan plaatsvinden. Dat maakte de aansluiting enigszins ingewikkeld en maakte de vrijwilligers terughoudend in hun reactie. Velen gaven aan dat ze vragen hadden hoe deze workshop kon aansluiten bij de ouderen met wie zij in hun groepen te maken hadden. De conclusie was dat de workshop passend zou kunnen zijn voor een beperkt deel van de achterban.

Naarmate de gespreksbijeenkomsten verder uitgerold worden wordt zichtbaar dat een deel van de gespreksbegeleiders zelf elementen uit de workshop 'Welke stap zet jij?' integreren in hun aanpak. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het stimuleren van het 'dromen', het nadenken over de toekomst en visualisatie die daarbij gebruikt kan worden. De stimulans die in de workshop wordt gegeven om te praten over het 'doen' krijgt ook steeds meer gestalte.

4.2. Bekend maakt Bemind

Contacten tussen patiëntenorganisaties en (organisaties van) oudere migranten zijn niet vanzelfsprekend. Toch groeit het bewustzijn bij patiëntenorganisaties dat zij ook voor oudere migranten van betekenis kunnen zijn. Dat het hun maatschappelijke verantwoordelijkheid is om ook voor deze groeperingen de belangenbehartiging op zich te nemen. De groep migrantenouderen groeit aanzienlijk in de komende jaren. Het wordt steeds duidelijker dat deze groep extra kwetsbaar is voor bepaalde ziektebeelden. In het stellen van diagnoses gaat nog veel mis als gevolg van communicatieproblemen, taboes om over bepaalde zaken te spreken en gebrek aan kennis over het eigen lichaam.

Er zijn stappen nodig om ook patiënten met andere culturele achtergronden te bevragen op hun gezondheidsbeleving, hun wensen en behoeften. Oudere migranten zijn doorgaans onbekend met het begrippen als 'kwaliteit van leven', zelfmanagement en eigen regie. Hier

is nog een wereld te winnen voor patiëntenorganisaties, die met hun ervaringskennis juist op dat vlak mensen met een chronische aandoening verder kunnen helpen.

In het project 'Bekend maakt Bemind' hebben De Hart&Vaatgroep, de Parkinson Vereniging en het NOOM samenwerking gezocht, onderling kennisgemaakt en ervaring opgedaan op een in de praktisch toepasbare manier. De resultaten zijn verwerkt in een toolkit, zodat ook anderen er gebruik van kunnen maken.

In de periode van oktober 2015 tot en met oktober 2016 zijn in zes gemeenten series van 2-4 bijeenkomsten georganiseerd. In iedere plaats voor een andere groepering van oudere migranten. Op deze wijze was diversiteit gewaarborgd, waardoor een maximum aan ervaring kon worden opgedaan.

Bijeenkomst van Stichting Pasensie in Amsterdam ZO

De bijeenkomsten zijn uitgevoerd in de volgende plaatsen:

- Den Haag met Hindoestaans-Surinaamse ouderen in samenwerking met Platform Allochtone Ouderen Den Haag (PAL) op 30 oktober, 24 november en 9 december 2015.
- Rotterdam met Chinese ouderen in samenwerking met Stichting Perspectief Chinezen in Nederland (SPCN) op 18 februari en 3 en 17 maart 2016.
- Eindhoven met Marokkaanse oudere vrouwen in samenwerking met Stichting El Islaah op 21 en 28 februari en 6 maart 2016.
- Woerden met Molukse ouderen in samenwerking met Sinar Maluku & Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen (LSMO) op 19 april en 7 mei 2016.
- Amsterdam Zuidoost met Surinaamse en Caribische ouderen in samenwerking met Stichting Pasensie op 1, 8 en 22 september en 20 oktober 2016.
- Dordrecht met Turkse oudere vrouwen in samenwerking met Wijkcentrum De Koloriet en MEE Drechtsteden op 29 september en 6 oktober 2016.

Aan deze bijeenkomsten deden gemiddeld 25-35 migrantenouderen mee, met uitzondering van de allereerste bijeenkomst in 2015 waar 150 ouderen bij aanwezig waren.

Bijeenkomst van Stichting El Islaah in Eindhoven

Drie thema's stonden centraal:

- meer bewegen
- gezonde voeding
- omgaan met stress

Overall is gewerkt met verschillende methodieken, zoals (powerpoint)presentaties, korte filmpjes, kookworkshop, beweegactiviteiten (ontspanningsoefeningen, salsa, (thuis)gym, fitness, tai chi enz.), bloeddruk en buikomvang meten.

De ervaringsverhalen, verteld door vrijwilligers van de beide patiëntenorganisaties, vormden het hoogtepunt van de bijeenkomsten. Ondanks taalbarrières die er waren in enkele van de groepen werd het delen van persoonlijke ervaringen erg gewaardeerd. Plenair en vooral in kleinere groepjes werd daarna doorgepraat. De ouderen voelden zich uitgenodigd om zelf ook hun verhaal te vertellen. Vaak waren de deelnemers verbaasd om van elkaar hierover te horen. Eerder waren deze ervaringen niet besproken. Medeleven, begrip en bewondering werden getoond voor de inzet van deze vrijwilligers die met hun verhaal anderen willen helpen.

Wij kennen elkaar al zo lang en ik wist niet eens dat je man ernstige hartproblemen heeft. Nu begrijp ik beter waarom je minder vaak komt en ook weer snel weggaat.
Deelneemster

Bij ons is het niet gebruikelijk om met je problemen te koop te lopen. Ik had niet verwacht dat onze ouderen zich zo zouden uitspreken. Dat was heel mooi om mee te maken. Vrijwilliger

Ook heel belangrijk was de inschakeling van deskundigen uit de eigen gemeenschappen. Zij waren in staat om goed aansluiting te vinden bij de leefwereld van de migrantenouderen en konden zo ook goede 'breekijzers' vinden om lastige onderwerpen rond leefstijl aan de orde te stellen en informatie op passende wijze over te brengen.

Bijeenkomst Bekend maakt Bemind in Dordrecht

Op 16 maart 2017 is 'Bekend maakt Bemind' afgesloten met een presentatie tijdens een bijeenkomst van PGO-Support, getiteld 'Mooie resultaten van en voor patiëntenorganisaties'. Op deze dag kwam ook de toolkit online. Hierin zijn onder andere tips voor gezamenlijke activiteiten van patiëntenorganisaties en organisaties van (oudere) migranten, concrete handvatten voor het bereiken van oudere migranten en de invulling van programma's, voorbeelden van praktische materialen en werkvormen samengebracht. Deze biedt een schat aan inspiratie en materiaal, waarmee ook andere organisaties van (oudere) migranten en patiëntenorganisaties aan de slag kunnen gaan.

Verwijzing

Voor de toolkit 'Bekend maakt Bemind', zie:

<http://www.netwerknroom.nl/56-Bekend-maakt-Bemind>

Vida, het lifestyle magazine van De Hart&Vaatgroep, besteedde in een artikel aandacht aan de bijeenkomsten 'Bekend maakt bemind' van de Chinese ouderen in Rotterdam

4.3. Mijinkwaliteitvanleven.nl

In 2014 is het meerjarenproject 'Mijinkwaliteitvanleven.nl' van start gegaan onder projectleiding van de Patiëntenfederatie Nederland. Andere partners zijn Mezzo, Per Saldo, Zorgbelang Nederland, PCOB en NOOM. De doelstelling van het project is tweeledig: monitoring van de gevolgen van de veranderingen in zorg en welzijn op de door mensen ervaren kwaliteit van leven én het bieden van een instrument waarmee mensen gestimuleerd worden zelf hun kwaliteit van leven onder de loep te nemen.

Het project, dat zal lopen tot half 2019, richt zich op mensen met een chronische ziekte of beperking, mensen die merken dat hun leven verandert nu ze ouder worden en mantelzorgers die de zorg hebben voor een kind, partner, een ander familielid of bekende. Zij worden uitgenodigd om een online vragenlijst in te vullen om zo op tal van levensgebieden voor zichzelf na te gaan hoe zij hun leven ervaren, waar problemen te signaleren zijn en waarmee men geholpen zou zijn. Dit is de zogeheten 'kwaliteitsmeter'. Op basis van grootscheepse deelname genereert de kwaliteitsmeter op landelijk niveau – en bij voldoende respons ook per gemeente – een beeld hoe mensen in Nederland omgaan met hun beperkingen en hun kwaliteit van leven beoordelen.

Omdat de vragenlijst via internet het centrale instrument is binnen het project, is het voor de NOOM-achterban niet vanzelfsprekend om deel te nemen aan 'Mijinkwaliteitvanleven.nl'. Het NOOM stond direct voor de grote uitdaging om een weg te zoeken om migranten-ouderen toch te laten profiteren van de mogelijkheden van het project. Ook voor hen kan de kwaliteitsmeter helpen – als aanvulling op andere methoden – om zich een beeld te vormen van hun huidige situatie. Tevens is het zinvol om ook de oudere migranten als groep zichtbaar te maken als het gaat om het monitoren van de kwaliteit van leven in Nederland.

Twee sporen

Vanuit 'Mijinkwaliteitvanleven.nl' is ruimte gegeven aan het NOOM om een eigen aanpak te volgen. Om participatie mogelijk te maken is aansluiting gezocht bij ontmoetings- en dagopvangprojecten op verschillende plaatsen in het land. Actieve vrijwilligers die daar activiteiten organiseren voor de ouderen en al een vertrouwensband met hen hebben kregen een training om te werken met de online vragenlijst. In 2016 zijn net zoals in 2015 vrijwilligers getraind om oudere migranten te interviewen. Op 22 januari zijn Caribische vrijwilligers en op 30 januari Surinaamse vrijwilligers in Rotterdam vertrouwd gemaakt met 'Mijinkwaliteitvanleven.nl'. In Utrecht zijn op 21 april Surinaamse vrijwilligers getraind en op 19 mei is een proefgroepssessie met een groep Chinese ouderen gedaan. Op 4 juni zijn in Amsterdam Zuidoost Surinaamse en Spaanstalige vrijwilligers opgeleid. Tijdens de trainingen was er enerzijds aandacht voor de technische aspecten (zoals privacy en anonimiteit,

inloggen, aanmaken van unieke mailadressen voor ouderen zonder internet), anderzijds voor het belang van het gesprek dat de vrijwilliger met de oudere gaat voeren. Het ging daarbij er niet om zoveel mogelijk vragenlijsten ingevuld te krijgen (kwantiteit), maar vooral ook om ouderen te sterken met een goed gesprek en hen daarin te helpen aan de hand van de vragen uit de vragenlijst hun situatie na te gaan en verschillende aspecten daarvan bespreekbaar te maken.

Naast deze directe aanpak zorgde het NOOM ook voor brede communicatie over 'Mijnkwaliteitvanleven.nl' naar de achterban.

Beleidsrapportage 'Mijn Kwaliteit Van Leven'

In 2016 is een tweede beleidsrapportage uitgebracht op basis van de uitkomsten van ruim 10.000 deelnemers. Hieruit kwam naar voren dat mensen lang niet altijd zorg en ondersteuning hebben die bij hen past. Dit gaat ten koste van hun gezondheid en de kwaliteit van leven zodra dit mensen op meerdere vlakken beperkt. Dit geldt voor 44% van de deelnemers, onder wie mensen met een chronische aandoening, ouderen en hun mantelzorgers.

Deelname migrantenouderen

Medio juni 2016 hebben ongeveer 700 niet van oorsprong Nederlandse ouderen, chronisch zieken en/of mantelzorgers de vragenlijst ingevuld. Maar dat is slechts 5% van het totaal aantal deelnemers. Van deze 700 migranten zijn de meesten geboren in Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen en slechts enkele tientallen zijn geboren in Turkije of Marokko.

In de loop van 2016 is nog duidelijker gebleken wat voor een lastige opgave het is voor migrantenouderen om zelf de vragenlijst in te vullen, in het Nederlands en dan ook nog via internet. Maar ook het traject met het twintigtal Kaapverdiaanse, Surinaamse, Caribische, Chinese en Spaanstalige getrainde vrijwilligers is niet eenvoudig gebleken. Inzet van NOOM voor 2017-2018 is om meer vrijwilligers te trainen, die de ouderen interviewen.

Training vrijwilligers Stichting Zorgcocon Kuido Pa Anciano in Rotterdam

Vanuit het NOOM willen we meer migrantenouderen motiveren om mee te doen, omdat uit de praktijk blijkt dat het samen bespreken van de vragen zeer waardevolle gesprekken oplevert. In de eerste plaats voor de ouderen zelf, maar zeker ook voor de organisaties waar de migrantenouderen over de vloer komen. En niet in de laatste plaats ook voor het NOOM.

Het is mooi dat de ouderen door het gesprek beter en meer inzicht krijgen in hun eigen situatie. Of zoals een Antilliaanse oudere een vrijwilliger antwoordde op de vraag om samen de vragenlijst in te vullen: 'Maar ik heb nooit echt stil gestaan bij de vraag of ik tevreden ben met mijn situatie. Of dat het anders zou kunnen. Het is zoals het is'. Nadat ze samen de vragenlijst hadden ingevuld, kwam deze oudere tot de conclusie dat ze best tevreden was, maar dat er toch een aantal zaken waren die ze - samen met haar kinderen - moest uitzoeken. De vrijwilliger die haar had geïnterviewd kon haar in ieder geval vertellen dat zij bij het sociale wijkteam terecht konden voor meer informatie. Hier had mevrouw nog nooit van gehoord.

Tijdens een bijeenkomst in Utrecht waar voor een groepje oudere Chinezen de vragenlijst werd vertaald en zij werden geholpen met het invullen ervan, bleken bijvoorbeeld de hoge kosten van het openbaar vervoer een (te) hoge drempel te vormen. Hun lage inkomens en de vele eigen bijdragen maakten dat zij maar één keer per week naar de vereniging kwamen en dat ze voor allerlei extra activiteiten geen geld hadden. Zelfs al zou de vereniging meer activiteiten organiseren (waar ze wél behoefte aan hadden) zouden ze het zich niet kunnen veroorloven.

Verwijzingen

Voor de website [Mijnkwaliteitvanleven.nl](https://www.mijnkwaliteitvanleven.nl) en de vragenlijst, zie:
<https://www.mijnkwaliteitvanleven.nl/>

Voor de beleidsrapportages van [Mijnkwaliteitvanleven.nl](https://www.mijnkwaliteitvanleven.nl), zie:
<https://www.mijnkwaliteitvanleven.nl/beleidsrapportages>

Bijlage 1 Visie van het NOOM

De stem van de oudere migranten zelf

Het NOOM wil een podium zijn van de oudere migranten zelf. Natuurlijk is het belangrijk dat er gesproken en geschreven wordt óver de positie van oudere migranten. Vanuit het NOOM laten de oudere migranten zélf hun stem horen en brengen zij zelf hun wensen en behoeften naar voren.

Van emancipatie naar participatie

De wensen en behoeften, problemen en dilemma's van ouderen die in Nederland geboren zijn en ouderen die tijdens hun leven naar Nederland zijn verhuisd komen voor het overgrote deel overeen. Alle ouderen willen graag oud worden in een omgeving die voor hen herkenbaar is en bij hen past. Wel zien we in de groeperingen van oudere migranten specifieke zaken die aandacht behoeven. Oudere migranten verkeren ten opzichte van hun leeftijdgenoten van Nederlandse herkomst op meerdere fronten in een achterstandspositie. Dat brengt mee dat extra inspanningen noodzakelijk zijn om deze kwetsbare groep ouderen te ondersteunen bij hun participatie in de Nederlandse samenleving. Als dat vraagt om activiteiten in eigen kring, dan is dat onderdeel van hun emancipatieproces. Vanuit deze veiligheid en herkenbaarheid kan werkelijke participatie groeien. Ons motto is: 'Samen waar het kan, apart waar dat (nog) nodig is'.

Bundeling van krachten

Binnen het NOOM zijn een groot aantal groepen oudere migranten vertegenwoordigd. Op hoofdlijnen komen hun belangen overeen. Tegelijk ervaren oudere migranten als individuen een grote betrokkenheid bij hun eigen etnische groep. Wij zijn ons er van bewust dat elke aangesloten organisatie autonoom is en gesteld op het bewaren van de eigen identiteit. Door erkenning van het belang van de eigen identiteit is het NOOM in staat verbinding tot stand te brengen en onderling culturele tegenstellingen te overwinnen. Dat proces vraagt aandacht en tijd. Ons accent ligt op wat de groepen bindt. Wederzijds respect en waardering voor ieders eigenheid, kracht en kwaliteiten. Ook hier geldt: 'Samen waar dat kan, apart waar dat (nog) nodig is'.

Tweezijdig proces

Ons ideaalbeeld is dat migrantenouderen als volwaardige burgers mee kunnen doen in de Nederlandse samenleving, een gelijkwaardige positie innemen en volledige kennis van en toegang hebben tot de voorzieningen. Helaas is dat ideaalbeeld nog ver weg. Zowel aan de kant van de oudere migranten als aan de kant van de Nederlandse samenleving is nog veel werk te verzetten. Het NOOM richt de blik vooruit door oudere migranten te betrekken bij de actuele maatschappelijke ontwikkelingen, gevoelige onderwerpen te bespreken en taboes te doorbreken, en elkaar aan te spreken op eigen inzet en verantwoordelijkheid. Maar de oudere migranten en hun organisaties hebben ondersteuning nodig om zich voldoende toe te rusten om deze taak te vervullen. De maatschappij moet ruimte geven voor de kracht en kwaliteit van alle burgers. Dit veranderingsproces is een tweezijdig proces.

Samenwerking

Het NOOM is een kleine organisatie. Samenwerking is voor ons een sleutelwoord. Alleen samen met andere organisaties is het NOOM in staat om stappen te zetten op weg naar een betere positie van en participatie door oudere migranten. Het aangaan van bondgenootschappen en allianties vormt een essentieel onderdeel van het werk van het NOOM. Bij de keuze van samenwerkingspartners en -projecten zijn naast overwegingen van strategische aard zaken als respect, gelijkwaardigheid, motivatie en concreet geboden kansen leidend.

Bijlage 2 De samenstelling van het NOOM

In 2016 waren bij het NOOM acht landelijke organisaties van oudere migranten aangesloten.

Dit zijn:

Chun Pah	Landelijke Federatie van Chinese Ouderenverenigingen
Fos'ten	Stichting Surinaamse vrouwen 50+
Lize	Kennis- en informatiecentrum Europese migranten
LSMO	Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen
MOBiN	Marokkaanse Ouderen Bond in Nederland
NEHOB	Nederlandse Hindoe Ouderen Bond
Ocan	Organisatie voor en door Caribische Nederlanders
TOF	Turkse Ouderen Federatie

Dat betekent dat het NOOM Bosnische, Caribische, Chinese, Griekse, Indische, Italiaanse, Kaapverdiaanse, Kroatische, Macedonische, Marokkaanse, Molukse, Montenegrijnse, Portugese, Servische, Sloveense, Spaanse, Surinaamse en Turkse ouderen vertegenwoordigt. In totaal gaat het hierbij om ruim 600.000 50-plussers, waarvan bijna de helft – ofwel 294.000 personen – in 2016 ouder was dan 65 jaar. De activiteiten van het NOOM staan overigens open voor alle migranten- en vluchtelingenouderen.

Bijlage 3 Bestuur van het NOOM

Samenstelling van het Algemeen Bestuur van het NOOM in 2016 (tussen haakjes hun vaste plaatsvervangers):

Dhr. B. Saadane - voorzitter	(Dhr. D. Elbenissi)
Dhr. S.K. Bağci - vicevoorzitter	(De heren A. Kocak en Z. Baran)
Mw. C.L. Harreveld - penningmeester	(Mw. T. Tjoa)
Dhr. B. Cuervo - secretaris	(Dhr. E. Ruiz)
Dhr. T. Bissessur- lid	(Dhr. N. Moenna)
Dhr. J. Seleky – lid	(Dhr. Th. Papilaja)
Mw. I. den Heijer-Bodeutsch - lid	(Dhr. J. Rasmijn)
Dhr. George Wong Wing Chuen - lid	(Mw. S. Yang)

*Het NOOM-bestuur van links naar rechts: dhr. Bağci, dhr. Cuervo, mw. Harreveld, dhr. Saadane, mw. Den Heijer-Bodeutsch, dhr. Bissessur en dhr. Nikijuluw
Op deze foto ontbreken Dhr. George Wong en Juan Seleky.
De laatste heeft dhr. C. Nikijuluw in 2016 opgevolgd.*

Het Algemeen Bestuur kwam in 2016 tien maal bij elkaar in de vorm van het NOOM-overleg. Daaraan namen ook de medewerkers van het NOOM-bureau deel. Indien nodig werd het NOOM-overleg versterkt met adviseurs of werden gasten uitgenodigd om over een specifiek onderwerp te spreken.

Het Dagelijks Bestuur, bestaande uit de voorzitter, vicevoorzitter, de secretaris en de penningmeester kwam in 2016 twaalf maal bijeen.

Bijlage 4 Het bureau

Ten behoeve van het coördineren en faciliteren van de NOOM-doelstellingen is een bureau ingericht. Daarbij is gekozen voor een flexibele organisatie.

Het NOOM heeft een flexplek bij de NVOG (Nederlandse Vereniging van Organisaties van Gepensioneerden) in het Piet van Dommelenhuis in Utrecht, waardoor de organisatie gebruik kan maken van korte lijnen naar vele andere spelers in het veld van cliëntvertegenwoordigers.

De financiële administratie is ondergebracht bij Jac's den Boer & Vink, bedrijfseconomisch adviesbureau voor non profit organisaties te Haastrecht.

De volgende personen vormden in 2016 het bureau:

Mw. Lucía Lameiro García	coördinator
Mw. Jeanny Vreeswijk-Manusiwa	plaatsvervangend coördinator
Dhr. Freddy May	adviseur
Mw. Yvonne Heygele	projectontwikkelaar/adviseur (zzp-er)

Bijlage 5 Samenwerkingspartners in 2016 (in alfabetische volgorde)

Aandacht Voor Iedereen (AVI)	Netwerk Palliatieve Zorg Haaglanden
Aedes Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg	NIVEL
Agora	NOMB, Netwerk Oudere Migranten Brabant
Alzheimer Nederland	NUZO
ANBO	NVOG (Nederlandse Vereniging van Organisaties van Gepensioneerden)
Apothekers Vereniging Midden Nederland	Patiëntenfederatie Nederland
Avant Sanare	Parkinson Vereniging
	PCOB
Belastingdienst	Per Saldo
Bibliotheken Utrecht, Rotterdam, Amsterdam, Den Haag	PGO Support
Brede Alliantie Veilig Financieel Ouder Worden	Pharos
Buurtteams Utrecht	Platform Allochtone Ouderen Den Haag (PAL)
CABO Amsterdam	Pluspunt, Rotterdam
Coalitie Van Betekenis tot het Einde	Profor, Amsterdam
	Raffy, Breda
COSBO-Stad-Utrecht	Regioplan
Dona Daria, Kenniscentrum Emancipatie Rotterdam	Reliëf
El Islaah, Eindhoven	Samen010 Rotterdam
Erasmus MC	Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN)
GENERO	Sinar Maluku
Geron, tijdschrift voor Ouder worden & samenleving	SKIN Rotterdam
De Hart&Vaatgroep	Sociale Verzekeringsbank (SVB)
Henny Verhagen Stichting	Steffie
Hogeschool Rotterdam	Stichting GALM
Hogeschool Utrecht: Instituut voor Paramedische Studie, afdeling Mondzorgkunde Afdeling Management in de Zorg	Stichting Mara Rotterdam
Indigo preventie	Stichting Pasensie, Amsterdam ZO
Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT)	Stichting Perspectief Chinezen in Nederland (SPCN)
Ieder(in)	Stichting Zorgcocon Kwido pa Anciano
KNB (Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie)	Swon het seniorennetwerk, Nijmegen
KNMG (Artsenfederatie)	Transmuraal Netwerk Midden-Holland
KNVG, Koepel van Nederlandse Verenigingen van Gepensioneerden	Unie KBO

Kring Ouderen Zorg / AMC	Veilig Thuis Utrecht
Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling	Vilans
Laurens, Rotterdam	Woonsaem
MEE Drechtsteden	ZonMw
Mezzo	Zorgbelang Nederland
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Directie Integratie en Samenleving	Zorgbelang Zuid-Holland
Mira Media	Zorgverzekeringslijn
Moviera Aanpak Huiselijk Geweld	Zorg Verandert
Ministerie van VWS, afdeling Maatschappelijke Ondersteuning / Landelijk Actieplan Ouderen in veilige handen	50PlusBeurs
MOVISIE	100, Uw Welzijns- en Zorg Netwerk, Nijmegen

Bijlage 6 Financiering in 2016

Het NOOM draait volledig op projectinkomsten, vergoedingen voor opdrachten en (beperkte) sponsoring.

In het verslagjaar zijn tal van projecten en activiteiten uitgevoerd.

De participatie binnen de projecten 'Zorg Verandert' - waarvan ieder(in) de penvoerder is - en 'Mijnkwaliteitvanleven.nl' (onder projectleiderschap van de Patiëntenfederatie Nederland) is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen vanuit het Ministerie van VWS.

In het kader van het Nationaal Programma Ouderenzorg werd samengewerkt binnen het project 'Krachtig cliëntperspectief in het NPO', onder projectleiderschap van de PCOB. Financiering hiervoor kwam van ZonMw. Bovendien participeerde NOOM in NPO-projecten, geïnitieerd door NUZO. Het ging om 'Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact' (gestart in 2015 en afgerond in 2016) en 'Samenredzaam' (gestart in 2016, af te ronden in 2017). Ook de werkzaamheden van NOOM in samenwerking met het Transmuraal Netwerk Midden-Holland te Gouda worden gefinancierd met middelen van ZonMw.

Bijdragen van VSB Fonds, RCOAK en een fonds dat anoniem wenst te blijven maakten de uitvoering van het project 'Bekend maakt Bemind' in samenwerking met de patiëntenverenigingen De Hart&Vaatgroep en de Parkinson Vereniging mogelijk. Dit project is afgerond in maart 2017.

In het kader van het Landelijk Actieplan 'Ouderen in veilige handen' zorgde samenwerking met andere partners ervoor dat activiteiten konden worden uitgevoerd, ook al was er geen landelijke financiering voor de werkzaamheden van de ouderenorganisaties beschikbaar. De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) ontwikkelde twee educatieve filmpjes die ingezet kunnen worden in voorlichtingsactiviteiten aan oudere migranten over het voorkomen van financieel misbruik van ouderen en de mogelijkheden van het levenstestament en over het testament en het erfrecht in Nederland. Veilig Thuis Utrecht organiseerde en financierde een werkconferentie over Financieel veiligheid bij oudere migranten.

Nieuwe samenwerkingspartners werden gevonden, hetgeen leidde tot financiering. We noemen hier de Zorgverzekeringslijn en de Belastingdienst (Samen Digitaal) en Ouderen in de Wijk. De Zorgverzekeringslijn financierde de voorlichtingsactiviteiten met NOOM in Rotterdam. De Belastingdienst maakte de voorlichting binnen 'Samen Digitaal' mogelijk. Binnen 'Ouderen in de Wijk' verzorgde het NOOM trainingen. Dit project ontving subsidie van het Europees Sociaal Fonds voor de Meest Behoeftigen (EFMB).

In 2016 heeft de studiedag 'Spreken over het levenseinde' plaatsgevonden dankzij een bijdrage van de Coalitie Van Betekenis tot het Einde. NOOM participeert in het project 'In gesprek over leven en dood' van Pharos, uitgevoerd met subsidie van ZonMW.

Voor deelname aan focusgroepen, advieswerkzaamheden en het verzorgen van workshops en inleidingen verkrijgt het NOOM regelmatig vergoedingen.

De 50PlusBeurs gaf sponsoring door gratis kaarten ter beschikking te stellen voor de achterban van de lidorganisaties.

Terugkijkend op 2016 kunnen we vaststellen dat NOOM erin is geslaagd om door uitbreiding van de samenwerkingspartners de financiële basis te verbreden.

Bijlage 7

Publicaties en producten

Voor de volledigheid geven we hieronder een lijst van alle publicaties en producten van het NOOM tot en met juli 2017. Ook publicaties en producten uit samenwerkingsprojecten zijn opgenomen.

De publicaties zijn te downloaden op de website van het NOOM: **www.netwerknoom.nl**.
Dvd's en educatief filmmateriaal zijn te bestellen of te bekijken via internet. Zie hiervoor eveneens de website.

Financiën en inkomen

AOW en pensioenen

Powerpointpresentatie met de actuele stand van zaken per 1 januari 2017.
NOOM, januari 2017

Vanuit het project Wonderen doen met weinig geld

Aanbevelingen voor gemeentelijk beleid

Brochure met achtergrondinformatie over de financiële positie van oudere (migranten)vrouwen en aanbevelingen voor gemeenten om deze te versterken.
FNV Vrouw en NOOM, februari 2014

Speerpuntenkaart

Selectie van de belangrijkste aanbevelingen ten aanzien van de verbetering van de financiële positie van oudere (migranten)vrouwen. FNV Vrouw en NOOM, februari 2014

Handleiding

Ideeën voor lokale groepen om in de eigen gemeente aan de slag te gaan om de positie van oudere (migranten)vrouwen te verbeteren en het gemeentelijk beleid te beïnvloeden.
FNV Vrouw en NOOM, februari 2014

Tipwijzer

Brochure met tips om rond te komen met een smalle beurs, verzameld door oudere vrouwen van verschillende achtergronden. FNV Vrouw en NOOM, juni 2012

Vanuit het project Bruggenbouwers heb je nooit genoeg!

Brochure Bruggenbouwers heb je nooit genoeg!

Hierin stelt het NOOM een selectie van bruggenbouwers voor: oudere migranten die beschikken over een groot netwerk in de eigen gemeenschap en specifieke kwaliteiten. Zij hebben aangegeven dat ze zich in willen zetten om een brug te slaan tussen de ouderen in hun achterban en de Nederlandse samenleving.
NOOM, 2013

Vanuit het project 50+ Werkt

i.s.m. PCOB en Unie KBO

Werkagenda 'Arbeidsparticipatie van oudere migranten'

Aanbevelingen aan gemeenten en bedrijven om de arbeidsparticipatie van oudere migranten te verhogen, in combinatie met tips voor oudere migranten om hun arbeidsmarktpositie te versterken. NOOM, januari 2014

Gezondheid

Verslag Themadag Gezondheid na je 65ste; ouderdom is geen ziekte!

Verslag van een themadag over de actuele visie op gezondheid met kernbegrippen als eigen verantwoordelijkheid en zelfregie. Met aandacht voor voorlichting over de zorgverzekering, valpreventie en het belang van bewegen, het gesprek met de huisarts en leven met een chronische ziekte.

NOOM, 12 maart 2011

Vanuit het project Meer dan vergeten

i.s.m. Unie KBO en Bureau Kleurrijk Advies

Uitgebreide folder met de resultaten van 'Meer dan vergeten', ervaringen van deelnemers en gespreksleiders, de verschillende projectonderdelen en nadere gegevens
2010

Dvd Meer dan vergeten met twee films waarin Turkse en Surinaamse families vertellen over hun zorgen en dilemma's in de zorg voor hun dementerende vader of moeder.

2009

Vanuit het project Gezond Ouder Worden en Blijven

i.s.m. Unie KBO, PCOB, NVOG en LOC

Brochure Slapen kun je leren. Tips voor een gezonde nachtrust, ook bij het ouder worden.

Brochure Beter Zien. Tips voor goed zicht en gezonde ogen, ook bij het ouder worden.

Brochure Meer Bewegen. Tips voor beter bewegen, ook bij het ouder worden.

Zorg en welzijn

Een 'goede' dood?

Column van Bouchaib Saadane, voorzitter NOOM, in 'Niet alles wat kan, hoeft – Handvatten voor de praktijk', syllabus bij afsluitend congres Stuurgroep Passende Zorg rond het levenseinde, februari 2016

Oudere migrant staat op afstand

Interview met Bouchaib Saadane (voorzitter) en Yvonne Heygele

(projectontwikkelaar/adviseur) van NOOM, in WMO Magazine (voor professionals die te maken hebben met de Wmo), april 2015

Passende zorg in de laatste levensfase

Interview met Bouchaib Saadane, voorzitter NOOM, in de aanloop naar de presentatie van de bevindingen van de Stuurgroep Passende Zorg rond het levenseinde op 5 februari 2015. Te zien via: <https://vimeo.com/album/3285602/video/121125055>

Verslagen studiebijeenkomsten Diversiteit voor patiënten- en migrantenorganisaties

- Diversiteit en pijnbeleving en pijnbestrijding (27 januari 2011)
- Diversiteit en dementie (26 mei 2011)
- Diversiteit en terminale zorg (27 oktober 2011)

Verbeteren van ondersteuning aan allochtone mantelzorgers

Onderzoeksverslag van Anne van Middelaar, stagiaire van NOOM, met goede voorbeelden en aandachtspunten voor gemeenten, welzijns- en zorginstellingen en de organisaties van oudere migranten
NOOM, oktober 2010

In Dialoog

Verslag van de conferentie In Dialoog, georganiseerd door Actiz in samenwerking met CSO en NOOM over de gevolgen van de pakketmaatregelen AWBZ voor dagverzorgingsprojecten en goede voorbeelden van alternatieve financiering, met speciale aandacht voor de oudere migranten. NOOM, 15 april 2010

Samen uit, samen thuis

Verslag van een onderzoek naar de gevolgen van de pakketmaatregelen AWBZ voor oudere migranten die gebruikmaken van dagactiviteiten. CSO en NOOM, in het kader van de Cliëntmonitor Langdurige Zorg, januari 2010

Vanuit het project Ouderen in veilige handen

Educatief filmmateriaal 'Van signaleren naar bespreken'

Te gebruiken in trainingen van vrijwilligers voor het voeren van gesprekken met ouderen en/of mantelzorgers bij een niet-pluisgevoel.

I.s.m. GGD Gelderland Zuid, Moviera Aanpak Huiselijk geweld, de Media Afdeling en Riske de Vries (filmmaker), november 2015

Handleiding 'Van signaleren naar bespreken'

Handleiding voor het gebruik van bovengenoemd filmmateriaal.
November 2015

Verslag themadag Ouderen in veilige handen, 22 november 2013

Verslag van de themadag, met aandacht voor het voorkomen en bestrijden van financieel misbruik; signaleren... en dan; en ondersteuning voor mantelzorgers.
NOOM, 2013

Vanuit het project Is alles besproken?

Folder Is alles besproken?

Vragenlijst, bedoeld als hulpmiddel waarmee ouderen kunnen nadenken over hun situatie nu en in de toekomst. Ontwikkeld door NUZO (Netwerk Utrecht Zorg Ouderen), en door NOOM doorontwikkeld voor gebruik bij oudere migranten, januari 2015

Handleiding Is alles besproken?

Handreiking voor het houden van gespreksbijeenkomsten met oudere migranten om hen te stimuleren na te denken voor hun situatie nu en in de toekomst en daarover in gesprek te gaan met elkaar en anderen. Ontwikkeld in het kader van een implementatietraject, in opdracht van NUZO, januari 2015

Vanuit het project Oud en wijs genoeg?!

i.s.m. Dona Daria

Methodiekb beschrijving Oud en wijs genoeg?!

Uitgangspunten, projectopzet en –onderdelen, samen met bouwstenen voor vervolg om oudere migrantenvrouwen op weg te helpen bij het maken van eigen keuzes ten aanzien van hun oude dag. NOOM/Dona Daria, juli 2013

Artikel Oud en wijs genoeg?!, Oudere migrantenvrouwen op zoek naar een eigen toekomst In Zorg en Welzijn, juni 2013

Nationaal Programma Ouderenzorg

Factsheet Cliëntparticipatie van oudere migranten

Uitgave in het kader van 'Krachtig cliëntperspectief binnen het NPO' met 'tips en trics' om oudere migranten te betrekken en mee te laten praten over wensen en behoeften. CSO, 2012

Handboek participatie van ouderen in zorg- en welzijnsprojecten

In het kader van 'Krachtig cliëntperspectief binnen het NPO' is een handboek samengesteld om ouderen te ondersteunen bij het meepraten over gezondheids- en welzijnsinitiatieven. CSO, 2010

Bagaimana – Hoe gaat het?

Een verkenning van kwetsbaarheid bij oudere migranten. NOOM, november 2009

Terugkijken op het leven

Mijn Leven in Kleur

i.s.m. Reliëf

Educatief materiaal

Uitgave van Bohn, Stafleu en Van Lochem: 'Met oudere migranten in gesprek over hun levensverhaal, Mijn leven in kleur', door Paulien Matze, Wout Huizing en Yvonne Heygele, oktober 2014. Praktisch hulpmiddel om levensverhalen van oudere migranten uit alle windstreken te beluisteren of op te tekenen.

Instructiefilm

Film om de methode 'Mijn Leven In Kleur' te introduceren bij vrijwilligers, professionals en ouderen. Deze is te downloaden via: <https://vimeo.com/127149080>. Mei 2015.

Verdiepende informatie ten behoeve van optimaal gebruik

Op de website van de uitgever Bohn Stafleu en Van Loon is bovendien verdiepende informatie beschikbaar gemaakt: <http://www.bsl.nl/levensverhalen-levensboeken/>. Mei 2015.

Verslag projectendag Terugkijken en herinneren – wat betekent de migratie voor ons?

Verslag van een dag gewijd aan goede voorbeelden hoe organisaties van oudere migranten ondersteuning kunnen bieden in zingeving en de balans opmaken.

NOOM, 23 november 2011

Actief zijn

Beweeg je Brein!

Introductiefilm over de methodiek van cognitieve stimulatie en bewegen, ontwikkeld door Laura Kerszenblat en in samenwerking met het NOOM toegankelijk gemaakt voor vrijwilligers die werken met oudere migranten, februari 2012.

Actief Oud

Dvd waarin actieve vrijwilligers en ouderen spreken over eenzaamheid en manieren om actief te zijn. Stichting Voorbeeld, m.m.v. NOOM, november 2011

Diversiteit op leeftijd - Agenda voor de toekomst

Brochure over het NOOM en belangrijke aandachtspunten ten aanzien van oudere migranten. NOOM, april 2009

Kleurrijke Rijkdom

Inspiratieboekje behorend bij het gelijknamige project. Methodiekbeschrijving van een project waarbij ouderen van verschillende achtergronden worden geactiveerd kennis met elkaar te maken en zich actief in te zetten voor de buurt. NOOM, maart 2009

Vanuit het project Betrokken bij Buurtbeleid

i.s.m. PCOB, Unie KBO, LOC Zeggenschap in Zorg, NOOM en NVOG

Ouderen voor ouderen

Folder over Betrokken bij Buurtbeleid: lokale kracht van ouderen. Voorjaar 2013

Speerpuntenkaartje Seniorvriendelijk gemeentelijk beleid

Samengesteld ten behoeve van beleidsbeïnvloeding op lokaal niveau, met name de gemeenteraadsverkiezingen 2014. Voorjaar 2013

Ouderen voor ouderen

Dvd waarin actieve ouderen vertellen waarom en hoe zij zich inzetten voor andere ouderen. Juni 2012

Kwetsbare ouderen: van onzichtbaar tot onmisbaar

Handreiking, waarin de volgende vragen centraal staan: Wie zijn het, die kwetsbare ouderen? Waar kunnen we ze vinden? Hoe vormen we ons een beeld van hun wensen? De handreiking is gemaakt voor kaderleden en actieve vrijwilligers om hen op weg te helpen met belangenbehartiging en/of de ontwikkeling van concrete projecten ten behoeve van kwetsbare ouderen.

Belangenbehartiging op lokaal niveau

Verslag Grijs worden we allemaal!

Verslag van een werkconferentie over oudere migranten in Waalwijk. Met aandacht voor Groepswonen, Eenzaamheid en psychische klachten, voorlichting en mantelzorg-ondersteuning, ontmoeting en kennismaking met de zorg. NOOM, 24 november 2011

Wmo en oudere migranten, blik op een 'kwetsbare' en 'moeilijke' doelgroep

Rapportage van een inventarisatie van de ervaringen van oudere migranten met de Wmo NOOM, in samenwerking met de Samenwerkingsverbanden van het LOM (Landelijk Overleg Minderheden), Zorgbelang Nederland en MOVISIE, december 2008

Verslag Themadag Zorg na je 65ste

Verslag van een themadag over de actuele ontwikkelingen in de zorg voor oudere migranten. NOOM, 7 april 2010.

Diverse thema's

Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM): Een noodzakelijke schakel tussen migranten ouderen, hun zelforganisaties en de Nederlandse samenleving

Artikel, geschreven door Lucía Lameiro García en Jeanny Vreeswijk-Manusiwa (coördinatoren van NOOM), verschenen in Geron, tijdschrift over Ouder worden & samenleving, juni 2016

Oudere migranten in gesprek met zorgverzekeraars

Verslag van een werkconferentie in samenwerking met Pharos en met medewerking van Agis. NOOM/Pharos, 27 november 2010

Verslag Projectencarrousel 2010

Verslag van de jaarlijkse dag waarop de lidorganisaties van het NOOM hun projecten presenteren. NOOM, 4 november 2010

Bijlage 8

Lijst van gebruikte afkortingen

AIO	Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen
AMC	Amsterdam Medisch Centrum
ANBO	Algemene Nederlandse Bond van Ouderen
AOW	Algemene Ouderdomswet
AVI	Aandacht Voor Iedereen, programma ten behoeve van Wmo-raden, belangenbehartigers en gemeenten
CPB	Centraal Plan Bureau
CSO	Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties
EFMB	Europees Sociaal Fonds voor de Meest Behoeftigen
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
iBMG	instituut Beleid & Management Gezondheidszorg
IOT	Inspraak Orgaan Turken in Nederland
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
KNMG	Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (Federatie van beroepsverenigingen van artsen)
KNMP	Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering van de Pharmacie
KNVG	Koepel van Nederlandse Verenigingen van Gepensioneerden
Lize	Kennis- en informatiecentrum Europese migranten
LSMO	Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen
Ministerie van VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
MOBiN	Marokkaanse Ouderen Bond in Nederland
NEHOB	Nederlandse Hindoe Ouderen Bond
NIBUD	Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting
NIVEL	Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg
NOOM	Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten
NPO	Nationaal Programma Ouderenzorg
NPV	Nederlandse Patiënten Vereniging
NVOG	Nederlandse Vereniging van Organisaties van Gepensioneerden
NUZO	Netwerk Utrecht Zorg Ouderen
Ocan	Organisatie voor en door Caribische Nederlanders
PCOB	Protestants Christelijke Ouderen Bond
RCOAK	Rooms Catholijk Oude Armen Kantoor (Amsterdams vermogensfonds)
SMN	Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders
SVB	Sociale Verzekeringsbank
TOF	Turkse Ouderen Federatie
Unie KBO	Unie van Katholieke Bonden van Ouderen
VPTZ	Vrijwillige Palliatieve en Terminale Zorg Nederland
Wlz	Wet langdurige zorg
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning

Colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van het NOOM
Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten

Bezoekadres:
Piet van Dommelenhuis
4e etage
Churchilllaan 11
3527 GV Utrecht

Postadres:
Postbus 2069
3500 GB Utrecht

E: lameiro@netwerknoom.nl; vreeswijkmanusiwa@netwerknoom.nl
W: www.netwerknoom.nl

Tekst: Yvonne Heygele, Lucía Lameiro García, Jeanny Vreeswijk-Manusiwa,
Freddy May

Foto's: Fos'ten, De Hart&Vaatgroep, Robert de Hartogh, Fleur Kooiman
(Mijnkwaliteitvanleven.nl), lokale organisaties van oudere migranten, NOOM-
archief, Pharos, Tom Pilzecker,

Utrecht,
augustus 2017

Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM)

Bezoekadres:

Piet van Dommelenhuis
4e etage
Churchilllaan 11
3527 GV Utrecht

Postadres:

Postbus 2069
3500 GB Utrecht

Website:

www.netwerknoom.nl